

**vakblad voor
informatieprofessionals**

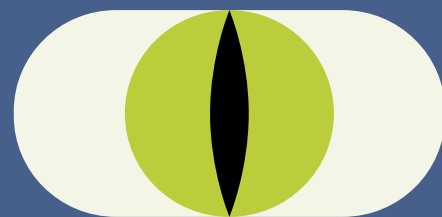
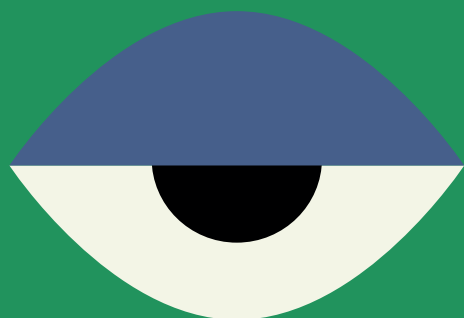
**'100% controle?
Vergeet het maar!'**
Deel 17 AI in het
informatiedomein

**IProfiel: Sylvia
Bakker-Kempen**
'Stoffig imago van
het vak moet eraf'

Op vakvakantie
Kunst afkijken bij
bibliotheek Italië
en Zwitserland

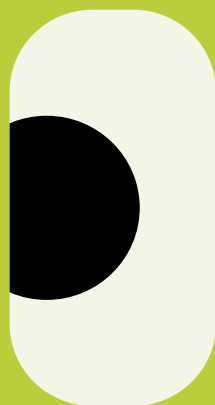
Aanval op vrij lezen
Richard Ovenden
over war on libraries

2025 | 06

**INTERNET SEARCH VOLGENS
MARYDEE OJALA**

**'OMARM
DE EVOLUTIE,
WORD EEN
ZOEKFLUISTERAAR'**

COLOFON

IP is met zijn hybride magazine (digitaal en papier), website, nieuwsbrief, events en socials het platform voor de informatieprofessional van vandaag en morgen.

ISSN: 1385-5328

IP is een uitgave (29ste jaargang) van Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg
tel. 06-223 75 75 9
www.informatieprofessional.nl

redactieadres

IP, Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg,
tel. 06-223 75 75 9,
e-mail redactie@informatie-
professional.nl

hoofd- en eindredactie

Cindy Lammers

vormgeving

Eric van den Berg,
egfvdberg@upcmail.nl
Tom van Staveren,
graphicisland@upcmail.nl

redactionele bijdrage
aan het blad en aan
informatieprofessional.nl

Martijn Aslander, Marjo Bakker,
Simon Been, Kimberly Brinkhuis,
Maarten Hafkamp, Frank
Huysmans, Eric Kokke, Leen
Liefsoens, Richard Ovenden, Robin
van Schijndel, Bjorn Schrijen,
Suzanna Timmer, Ted van der Togt

abonnementen

Voor abonnementsprijzen
en andere informatie zie
Informatieprofessional.nl

advertentieverkoop

Voor informatie over adverteren:
Luciène Paap, e-mail
l.paap@bureauvanvliet.com,
tel. 023-571 47 45. Zie voor een
overzicht van de mogelijkheden
en de mediakaart ook
informatieprofessional.nl

Het verlenen van toestemming
tot publicatie in dit tijdschrift
strekt zich tevens uit tot het
in enigerlei vorm elektronisch
beschikbaar stellen.

INHOUD

08

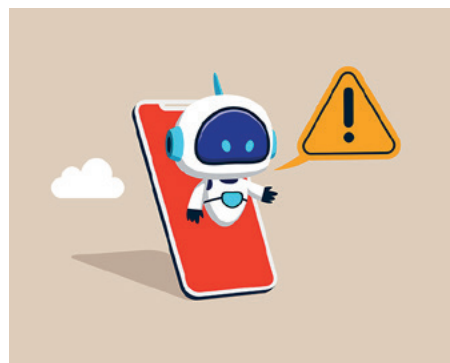
Interview met Marydee Ojala

Op 14 oktober komt Marydee Ojala naar Utrecht om haar 'Super Searcher Secrets' te delen. De workshop – powered by IP – maakt deel uit van de serie On the GO Master Workshops. Als voorproefje hiervan een interview met de Amerikaanse informatiezoekexpert.

12

AI in het informatiedomein (17)

Wat is de impact van AI op het informatiedomein? In een reeks artikelen wordt hierop ingegaan. In deze zeventiende aflevering – deel 1 van een tweeluik – draait het om de ultieme AI-ontdekkingsreis waar niemand onderuit komt: het leren dealen met de illusie van 100 procent controle.

18

IProfiel: Sylvia Bakker-Kempen

Het beroep van informatieprofessional is zeer divers. Om de breedte van het vak te laten zien lichten we in IProfiel een informatieprofessional door. In deze editie: Sylvia Bakker-Kempen, die zich voor de VVD met uiteenlopende archiefvraagstukken bezighield en nu 'archieffluencer' is met haar vlogcast over de archief- en informatiewereld.

RUBRIEKEN

04

Data in beeld

Stadhuis wordt
third place

06

News Facts

Nieuwswaardige
feiten

21

Column Frank
Huysmans

Robin Hood in
tijden van AI

26

Nieuw:
column Martijn
Aslander

How to think like
a librarian

22

Studiereis Zwitserland en Italië

In maart vond de dertigste KNVI O&O-studiereis plaats: 32 professionals van 27 hogeschool- en (speciale) wetenschappelijke bibliotheken togen met de bus naar Genève, Lausanne, Milaan en Bazel om daar bij internationale collega's binnen te kijken. Een paar indrukken van een inspirerende reis.

28

Informatie in de frontlinie

Boektitels verboden, data verwijderd, bibliothecarissen in het hele land zonder opgaaf van reden ontslagen – Donald Trumps *war on libraries* vormt een bedreiging voor de democratie overal ter wereld, schrijft het hoofd van de bibliotheken van de University of Oxford Richard Ovenden.

REDACTIONEEL | Cindy Lammers

SUPER SEARCH

Een AI-model is zo goed als de maker (erin stopt). Trainen met een beperkte dataset, of met een verouderde, betekent dat het werkt met *die* input – meer niet. Dus de uitkomst is ook daarop gebaseerd. Misschien helpt dit om te bedenken dat (generatieve) AI een handig hulpmiddel kan zijn, maar niet allesomvattend en iedereen vervangend is. Er zit een grens aan wat ze kan. Dit is zichtbaar bij het Nederlandse model-in-de-maak GPT-NL. De lancering was al eerder gepland, maar het blijkt niet zo eenvoudig om dit te vullen met betrouwbare, copyrightvrije data waarmee de AI kan 'rekenen'. Zoiets heeft tijd nodig; aan een basis met body wordt nog steeds gewerkt.

Bovendien zijn modellen zo goed als *jij* erin stopt – Het Grote Promptproces. Een kunst op zich. Simon Been presenteert verderop, in deel 17 (alweer!) van de serie over AI in het informatiedomein, een meetlat waar jij je AI-inzet langs kunt leggen. Zodat je rekening houdt met de nodige factoren om een zo getrouw mogelijke uitkomst van je zoektocht te krijgen. Let wel: 100 procent controle is utopie! Goed om te weten. Blijf dus ook gewoon je eigen hersens gebruiken. Zoals neuropsycholoog Erik Scherder zei in een interview in *de Volkskrant*: 'We denken te weinig. [...] AI noem ik ook Afnemende Intelligentie.'

Op zoek naar een workshop over zoeken en, ja, de impact van (Gen)AI daarop? Op 14 oktober komt de bekende en zeer ervaren zoekexpert Marydee Ojala van Amerika naar Utrecht om je een hele dag mee te nemen in trends in online search. 'Super Searcher Secrets: From Boolean to Bots', een een-tweetje tussen GO en IP Zien we je daar? <

36

UB in wording (laatste deel)

UB UvA opent haar deuren

40

KB Onderzoekskroniek

Inclusief ontwerp doe je samen

41

Gelezen

Boekentips

42

Lifehacking

Bestands-uitwisseling zonder beperkingen

STADHUIS WORDT THIRD PLACE

Het stadhuis van Nieuwegein is Stadshuis geworden, met hoofdletter S en kleine tussen-s. Includi heeft het atrium over drie verdiepingen getransformeerd tot een multifunctionele ruimte waar publieke en maatschappelijke diensten (zoals burgerzaken en GGD), kunst en bibliotheek samenkomen. 'Minder afstandelijk dan voorheen; dankzij nieuwe loopbruggen, open ruimtes, een extra trap en organische verbindingen tussen functies is een plattgrond ontstaan die iedereen moeiteloos kan gebruiken, ongeacht leeftijd of mobiliteit.' Onderscheidend volgens de ontwerper zijn de flexibele servicebalies, de 'gates', die vergelijkbaar zijn met een vliegveld en gedurende de dag wisselende publiekssdiensten kunnen aannemen. De verweven Route of Dignity door het gebouw draagt bij aan makkelijke toegang tot diensten, terwijl de Route of Discovery uitnodigt tot ontdekken. De bibliotheek speelt een cruciale rol in het geheel als meest openbare functie, met directe toegang vanaf de straat. 'Dit verlaagt de drempel naar andere diensten, terwijl zij op hun beurt de bibliotheek een nieuwe positionering geven', aldus Includi. <

Foto: Marco Heyda

KORT GEDING BITS OF FREEDOM TEGEN META IN AANLOOP NAAR VERKIEZINGEN

Bits of Freedom, een stichting die opkomt voor digitale burgerrechten, begint een kort geding tegen Meta. Ze eist dat het bedrijf van Mark Zuckerberg in apps zoals Instagram en Facebook gebruikers de mogelijkheid biedt een tijdlijn te kiezen die niet gebaseerd is op profilering.

Bits of Freedom sleept Meta voor de rechter voor een overtreding van de Digital Services Act (DSA). Deze wet is bedoeld om gebruikers hun autonomie en controle terug te geven tegenover zeer grote platforms. De zitting is op 22 september. De zaak krijgt steun van onder andere Amnesty International en de Consumentenbond.

'Het is bizar dat een handvol Amerikaanse techmiljardairs bepalen hoe wij in Nederland iedere dag de wereld zien', zegt Evelyn Austin, algemeen directeur van Bits of Freedom. 'De heimelijke surveillance en beïnvloeding die daarbij komen kijken vormen een risico voor onze democratie.'

Zelf kunnen kiezen

Bij het bepalen van welke content

gebruikers te zien krijgen, stellen grote platforms hun eigen belangen voorop, volgens Austin. 'Namelijk het verkopen van zoveel mogelijk advertenties op basis van de interesses en het gedrag van gebruikers. Daarbij proberen ze gebruikers aan het scherm gekluisterd te houden door ze steeds extremere informatie te serveren. De feed gebaseerd op gebruikersprofielen is daarom als standaard ingesteld.'

Maar op grond van de DSA moeten gebruikers kunnen kiezen voor een alternatief op deze profilerende tijdlijn. Zoals een tijdlijn met

enkel de content van mensen en organisaties die zij zelf volgen, op chronologische volgorde, stelt Bits of Freedom. 'Het probleem is dat Meta gebruikers geen optie geeft om deze standaard als voorkeur in te stellen. Bovendien maakt Meta het onnodig lastig deze tijdlijn te vinden en te gebruiken. Dit is in strijd met de DSA.'

'Lak aan onze regelgeving'

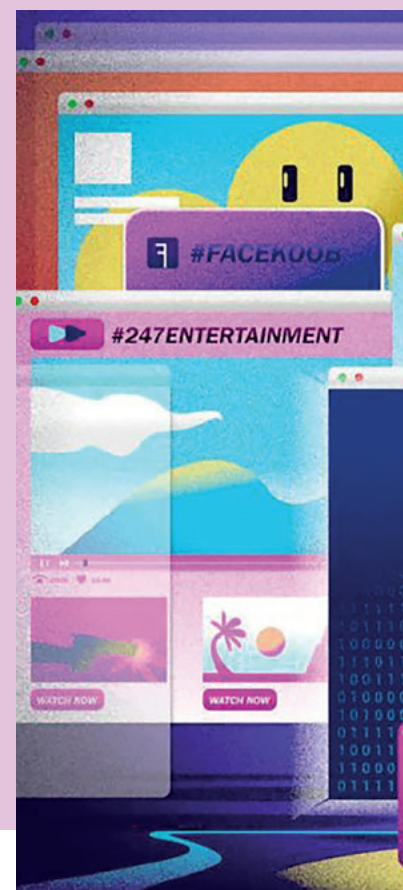
Austin: 'Meta laat keer op keer zien totaal lak te hebben aan onze wet- en regelgeving. Het is dieptriest dat het nodig is, maar Bits of Freedom ziet geen andere uitweg dan naar de rechter te stappen.' Meta meldt in een reactie

aan de NOS dat het niet de wet denkt te overtreden. 'We hebben substantiële wijzigingen in onze systemen doorgevoerd om aan onze verplichtingen te voldoen en zijn hierover blijvend in gesprek met de Europese Commissie.'

EERSTE NEDER NIEUWSWIJS

Beeld & Geluid komt met het Manifest Nieuwswijsheid: het eerste Nederlandse manifest dat pleit voor een gezamenlijke aanpak om de omgang met nieuws en informatie te verbeteren. Het document roept onderwijsinstellingen, journalisten, beleidsmakers, wetenschappers, maatschappelijke organisaties en techbedrijven op om samen te bouwen aan een nieuwswijzer Nederland.

LANDSE MANIFEST HEID GEÏNTRODUCEERD

Beeld & Geluid werkt voor het manifest samen met DichterBij-Nieuws, een initiatief van Netwerk Mediawijsheid. Aanleiding zijn toenemende zorgen over de staat van het Nederlandse medialandschap: het dalende vertrouwen in nieuws, de afnemende interesse van jongeren in actualiteit en de grote invloed van algoritmes en AI.

Versterken democratie

Met het manifest wil Beeld & Geluid iedereen die kan bijdragen aan een nieuwswijzer Nederland aanzetten om hier samen en structureel werk van te maken. 'Als wij van kinderen en jongeren verwachten dat zij straks als actief burger bijdragen aan onze democratie, dan hoort daar ook het aanleren van nieuwswijze vaardigheden en gedrag bij', zegt Patricia van Rijswijk, specialist Nieuwswijsheid bij Beeld & Geluid. Het doel van het verhogen van de nieuwswijsheid in Nederland is dat men beter in staat is om betrouwbare informatie te herkennen, kritisch te reflecteren op nieuws en technologie bewust te gebruiken. 'Zo versterken we de weerbaarheid van de samenleving en het fundament van onze democratie.'

Het Manifest Nieuwswijsheid is tot stand gekomen met bijdragen van tientallen professionals uit het veld, op basis van drie kennisateliers in 2024 en recent onderzoek. De komende periode wordt het verder tot leven gebracht via animatievideo's, podcasts, artikelen en kennisateliers. Meer informatie: beeldengeluid.nl/nieuwswijsheid. <

Heb je nieuws te melden,
een trend gespot of een
tip die je graag wilt delen
met collega-IP'ers? Laat
het weten via [redactie@
informatieprofessional.nl](mailto:redactie@informatieprofessional.nl).

NIEUWS KORT

>> Onder het motto 'Vrijheid is een open boek' houdt ILFU (International Literature Festival Utrecht) op 20 september een Lezersmars in Utrecht. Aansluitend volgen de 'Week van het Verboden Boek' en meer activiteiten in boekhandel en bibliotheek. ILFU speelt daarmee in op het feit dat het vrije woord wereldwijd onder druk staat. 'Internationaal worden schrijvers geïntimideerd, boeken verboden en kritische stemmen monddood gemaakt.' Meer op: lezersmars.ilfu.com.

>> Denemarken wil de hoge btw van 25 procent op boeken afschaffen om het dalende leesgedrag onder jongeren tegen te gaan. Het land had met 25 procent tot nu toe het hoogste belastingtarief op boeken in de EU. Het schrappen van de btw kost ongeveer 44 miljoen euro, maar is noodzakelijk volgens de Deense minister van Cultuur Jakob Engel-Schmidt. 'We moeten er alles aan doen om de leescrisis, die zich het afgelopen jaar heeft verspreid, op te lossen.' Boekenkoepel CPNB noemt het voorstel van de Deense regering 'inspirerend'. <

**Meer nieuws vind je op
informatieprofessional.nl
en in de nieuwsbrief van IP.**

Marydee Ojala over de evolutie van internetzoeken

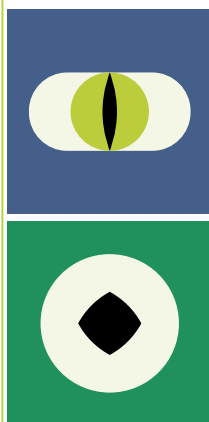
'We hebben de **kans** om informatietovenaars

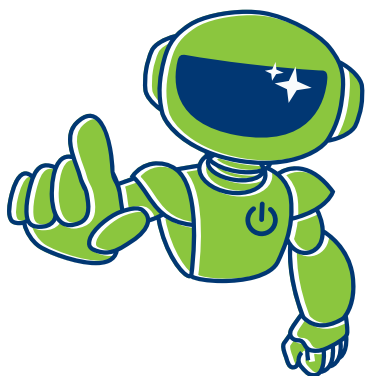
Eric Kokke
Directeur van
GO opleidingen

Cindy Lammers
Hoofd-/eindredacteur
van IP

Op 14 oktober komt de Amerikaanse informatiezoekexpert Marydee Ojala naar Utrecht om haar 'Super Searcher Secrets' te delen. De workshop – powered by IP – maakt deel uit van de serie On the GO Master Workshops. Als voorproefje hiervan een interview met Ojala over hoe artificiële intelligentie het zoeken naar informatie en de rol van informatiespecialisten en bibliothecarissen hervormt.

te worden'

'Geen zoekmachines, maar antwoordmachines'

Het landschap van het zoeken naar informatie heeft in de afgelopen decennia een ingrijpende transformatie ondergaan. We zijn nu getuige van misschien wel de meest significante verschuiving tot nu toe. Om inzicht te krijgen in deze veranderingen en hun implicaties voor informatieprofessionals moet je beginnen bij de definitie van internet search, stelt Marydee Ojala, een bekende en zeer ervaren informatiespecialist uit de Verenigde Staten die haar sporen heeft verdiend met het observeren, analyseren en toepassen van zoektechnologieën. 'Het basisconcept van zoeken is gewijzigd. Als je kijkt naar de bibliotheekgeschiedenis, dan was zoeken veertig jaar geleden het aangaan van een dialoog met een bibliothecaris. En twintig jaar terug betekende het Google; zoeken was vooral googelen geworden. Vandaag de dag zijn we getuige van nog een verschuiving: zoeken heet nu ChatGPT. Mensen zeggen ChatGPT, ook al gebruiken ze Gemini, Claude, Perplexity of een andere tool. Op de een of andere manier is ChatGPT het equivalent van zoeken geworden.'

Belangrijk om je te realiseren is dat deze transformatie meer betekent dan alleen een verandering van tools – het is een fundamentele herziening van wat zoeken betekent, legt Ojala uit. 'We zijn verschoven van zoeken als verkenning – *misschien vind ik mijn*

antwoord in een van deze zoekresultaten – naar: *geef me het antwoord*. We hebben dus eigenlijk geen zoekmachines meer, maar antwoordmachines.'

'Terug naar dialoog, maar dan met AI'

Deze verschuiving naar het gebruik van conversationele AI is eigenlijk een terugkeer naar veertig jaar geleden; de tijden van de dialoog met de bibliothecaris, al is deze nu vervangen door een generatieve AI-tool. Ojala haalt enthousiast herinneringen op aan oud-collega's bij het bedrijf Lockheed in de late jaren zeventig van de vorige eeuw die hun zoektool 'Dialogue' hadden genoemd. 'Zij zagen zoeken als het aangaan van een gesprek. De technologie was toen nog niet zover, maar de manier waarop ze dachten dat zoeken zich zou ontwikkelen klopte helemaal!' Deze 'terugkeer' naar dialoog verandert fundamenteel hoe we het zoeken naar informatie op internet en in andere digitale bronnen benaderen, vervolgt ze. 'Het is iteratief. Dat was natuurlijk altijd al wel het geval, maar het werkte nog niet zo goed omdat de technologie het niet ondersteunde zoals zij dat nu wel doet. Het is belangrijk om te beseffen dat wanneer je onderzoek doet met behulp van GenAI-tools, dit geen eenmalige handeling is. Je moet doorvragen nadat je je eerste antwoord hebt gekregen. Want hoe meer vragen je stelt en de dialoog aangaat, hoe beter je antwoord wordt.'

Het conversationele model weerspiegelt natuurlijke menselijke interactie. Zoals Ojala illustreert: 'Iemand zegt tegen je: *ik ben op zoek naar een nieuwe vaatwasser*, en er ontstaat een gesprek. *Wat voor soort vaatwasser? Wat wil je dat die doet? Heb je een favoriet merk?* Er kunnen allerlei vragen opkomen in

zo'n zeer eenvoudig scenario. Bij complexere onderzoeksvragen is dus meer conversatie nodig.'

'Belangrijk: AI is wiskunde'

Ondanks de geavanceerde conversatieve interface van de huidige GenAI-tools benadrukt Ojala een cruciaal punt dat informatieprofessionals aan hun gebruikers moeten communiceren: 'AI is wiskunde! Ze maakt een voorspellende analyse: *ik denk dat dit het logische antwoord zou moeten zijn*. Een antwoord dat gebaseerd is op de trainingsset van de gebruikte tool. Eigenlijk krijg je steeds het meest waarschijnlijke woord of de meest waarschijnlijke zin als antwoord, maar misschien is dat woord of die zin helemaal niet waar.'

De systemen zijn ontworpen om de gebruiker tevreden te stellen, stelt ze: *ik denk dat dit is wat je wilt zien*. 'Voor de AI-tool maakt het niet uit of het antwoord wel of niet klopt.' Deze neiging om mensen te pleasen strekt zich uit tot de conversatietoon van de tool zelf, die de gebruiker bedankt voor of complimenteert met de goede of interessante vraag. Ojala: 'Dat heb ik niet nodig. Dank je wel.'

'De inzet van generatieve AI-tools gooit het proces van systematische review uit het raam'

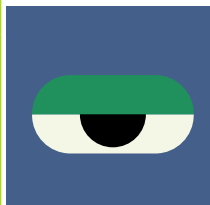
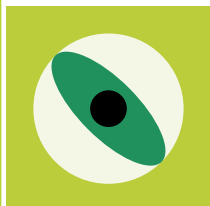
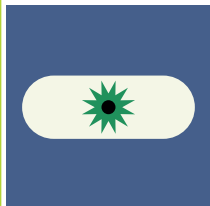
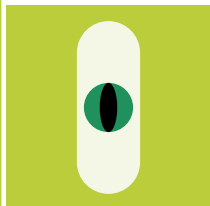
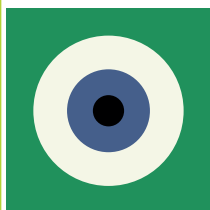
‘Personalisatie heeft nooit gewerkt’

Hoewel personalisatie vaak wordt aan-geprezen als voordeel van het zoeken met GenAI, identificeert Ojala dit als een significante uitdaging voor informatieprofessionals: ‘Vanuit bibliothe-carispectief heeft personalisatie

Bio Marydee Ojala

Marydee Ojala is hoofdredacteur van *Online Searcher* (een sectie binnen *Computers in Libraries*), *Enterprise AI World Magazine* en *KMWorld Magazine*. Als ervaren observator van de informatie-industrie spreekt ze ook regelmatig op (inter)nationale congressen. Ze begon haar professionele loopbaan bij BankAmerica Corporation in San Francisco, waar ze leiding gaf aan een wereldwijd programma voor onderzoek en informatiediensten. In 1987 richtte ze haar eigen onafhankelijke informatieonderzoeksbureau op, dat zowel in de VS als in Denemarken actief was. Ojala behaalde haar bacheloropleiding aan Brown University en voltooide haar Master of Library Science (MLS) aan de University of Pittsburgh.

‘Wat wij in de informatie-wereld zien als prompt engineering lijkt veel op het construeren van zoek-strategieën, iets wat we al decennia doen’

nooit gewerkt. Simpelweg omdat we niet voor onszelf zoeken.’ Ze licht dit toe met een concreet voorbeeld: ‘Als je in een universiteitsbibliotheek werkt, kun je eenzelfde soort vraag krijgen van een eerstejaars student én van een promovendus, maar beiden hebben een compleet ander antwoord nodig.’ De inzet van GenAI-tools creëert ook problemen voor systematische reviews, weet ze: ‘Want als ik jouw systematische review als uitgangspunt neem en ik, als ander persoon, precies hetzelfde invoer, krijg ik niet wat jij kreeg. Dit gooit het systematische-reviewproces uit het raam.’

‘Stem boven typen’

De evolutie van zoeken gaat inmiddels verder dan de conversationele interfaces, die meerdere typen media omvatten. ‘We zijn zo lang gefocust geweest op tekst – dat is veranderd’, observeert Ojala. ‘Het is nu bijvoorbeeld mogelijkheid om audio en video te doorzoeken. Er zijn zelfs al GenAI-tools die letterlijk kunnen *zien*, zonder dat je hoeft te omschrijven.’ Deze verschuiving sluit ook aan bij veranderende gebruikersgedragingen, vooral onder de jongere generatie: ‘Er zijn interessante statistieken die aantonen dat jongeren niet lezen; zij consumeren hun informatie visueel. Deze trend zie je ook terug bij de invoermethoden; de stem krijgt steeds meer de voorkeur boven typen.’

‘Word een zoekfluisteraar’

De huidige ontwikkelingen in zoek-technologie leveren informatieprofessionals kansen op, maar zorgen ook voor bedreigingen, al ziet Ojala de veranderingen liever niet zo. Ze spreekt zelfs over ‘een fantastische kans’ voor de beroepsgroep: ‘Eén die we een beetje hebben gemist in de tijd dat het internet van de grond kwam. Ik weet nog goed dat we toen, als bibliotheca-

rissen, zeiden: “Je kunt die informatie niet vertrouwen, want het is gratis.” We stonden sceptisch tegenover Google. En nu is het eigenlijk andersom. We praten veel over open acces, en als we tegen een paywall aanlopen, haken we af.’

De sleutel is jezelf neerzetten als expert: ‘Ik denk dat we de kans hebben om onszelf te positioneren als informatietovenaars. Als de professionals die daadwerkelijk weten hoe zoeken werkt, en die het aan anderen kunnen uitleggen in voor hun begrijpelijke taal.’ Deze expertise vereist actieve betrokkenheid: ‘Om te weten hoe dingen werken moeten we veel experimenteren en leren. We kunnen niet alleen vertrouwen op wat andere mensen ons hierover vertellen. We moeten het zelf uittesten.’

‘Effectieve prompting vraagt om contextuele expertise’

De opkomst van generatieve AI heeft wereldwijd gespreide discussie aangewakkerd over prompt engineering als nieuwe vaardigheid voor informatieprofessionals. Ojala stelt echter dat de professie al ver voorbij deze oorspronkelijke invalshoek is gegaan. ‘Vooral omdat prompt engineering een kunst is, geen wetenschap. Wat wij in de informatie- en bibliotheekwereld zien als prompt engineering lijkt heel veel op het construeren van zoekstrategieën, iets wat we al decennia doen.’

Het belangrijkste inzicht ligt in het begrijpen dat effectieve prompting meer

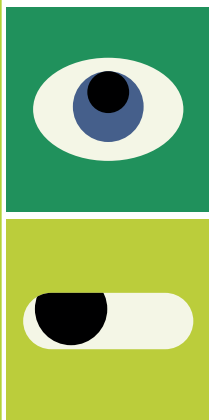
vereist dan technische kennis – het vraagt om contextuele expertise. Ojala demonstreert dit met een praktisch voorbeeld. Bij het onderzoeken van een technische vraag liet ze een AI-systeem eerst reageren ‘als een data-analist’, wat een bepaald type antwoord opleverde. Vervolgens gebruikte ze identieke bewoordingen maar veranderde ze de persona, waarbij ze deze vroeg te reageren ‘als een informatiespecialist’ die dezelfde technologie uitlegt aan het bibliotheekmanagement. ‘De resultaten waren totaal verschillend.’

De snelle evolutie van AI-mogelijkheden en vooral de recente opkomst van deep search-functies onderstrepen de uitdaging waarmee informatieprofessionals worden geconfronteerd. Zoals Ojala opmerkt: ‘Het tempo van verandering is ongelooflijk. Als iemand zegt een boek te gaan schrijven over prompt engineering is het al compleet verouderd als het uitkomt. Deze realiteit vereist dat informatieprofessionals zich niet alleen richten op technische promptvaardigheden, maar ook op hun fundamentele competentie: gebruikers leren hoe ze de antwoorden die ze ontvangen kunnen evalueren.’

‘Informatieprofessional als mens in de loop’

De kracht van AI-systemen brengt ook significante ethische overwegingen met zich mee. ‘De reden waarom sommige generatieve AI-tools je niet toestaan om bepaalde onderwerpen te zoeken heeft met ethiek te maken’, zegt Ojala. ‘Ze geloven dat als ze bijvoorbeeld geen zoekopdrachten toestaan naar: *hoe kan ik zelfmoord plegen* – en in plaats daarvan komen met: *als je suïcidaal bent, kun je hier hulp krijgen* – dit het beste antwoord is. Daar zit iets in, maar als je als student psychologie voor een opdracht iets wilt weten over suïcide, heb je hier natuurlijk niets aan.’ Dit benadrukt volgens haar de cruciale rol van informatieprofessionals als ‘de mens in de loop’: zij kunnen evalueren wanneer AI-antwoorden ongepast of incorrect zijn.

‘Velen van ons zijn de bibliotheekwereld ingegaan omdat we graag op de achtergrond ons ding willen doen, maar dat kan niet meer’

‘Test, test, test’

De AI-revolutie beperkt zich niet tot zelfstandige tools. Zo integreren traditionele databaseleveranciers AI-functies in hun producten, en tegenwoordig steeds vaker als standaard. Een ontwikkeling die Ojala zorgen baart. ‘Ik zie steeds meer leveranciers hun “slimzoekenoptie”, wat hun GenAI-gebaseerde zoeken is, de standaard maken. Vroeger kon je ervoor kiezen om er niet aan mee te doen, maar dat maken ze moeilijker, zo niet onmogelijk.’ Deze integratie creëert nieuwe overwegingen: ‘Wanneer je kijkt naar onze traditionele databases in de bibliotheekwereld, hebben we eigenlijk niet te maken met een groot taalmodel. We hebben van doen met een klein taalmodel, want het doorzoekt alleen de bronnen die in de betreffende database staan.’

Voor informatieprofessionals die willen meegroeien met de ontwikkelingen biedt Ojala specifiek advies: ‘Velen

van ons zijn de bibliotheekwereld ingegaan omdat we graag op de achtergrond ons ding willen doen, maar dat kan niet meer. We moeten zichtbaar zijn, we moeten onszelf, zoals eerder al aangegeven, duidelijk positioneren als de experts in AI en onderzoek. We hebben nu een mooie mogelijkheid om de technologie goed uit te leggen en ervoor te zorgen dat mensen haar in hun voordeel gebruiken. Dat betekent dat we op de hoogte moeten zijn. Probeer uit en test, test, test. Wanneer iemand zegt dat “je AI niet kunt vertrouwen”, wijs er dan bijvoorbeeld op dat een alledaagse toepassing als spellingcontrole ook AI is. Bied daarnaast praktische training. Niet alleen aan gebruikers van de bibliotheek, maar ook aan beslissers. Laat mensen zitten en er daadwerkelijk mee werken.’

‘Omarm de evolutie’

Ojala is van mening dat de professie op een keerpunt staat. ‘Voor informatieprofessionals zal succes afhangen van het omarmen van de veranderingen, terwijl ze hun kerncompetenties in informatie-evaluatie, zoekstrategie en gebruikersvoorlichting benutten.’ Zoals haar inzichten duidelijk maken behoort de toekomst toe aan degenen die de kloof kunnen overbruggen tussen krachtige AI-mogelijkheden en het menselijk oordeel, dienend als vertalers, evaluatoren en gidsen in een steeds complexer informatielandschap. De tools zijn veranderd, maar de behoefte aan bekwaame informatieprofessionals is nooit groter geweest.

Dit artikel vind je inclusief linkjes in het archief op informatieprofessional.nl.

On the GO Master Workshop: Super Searcher Secrets – Van Boolean tot Bots

De On the GO Master Workshopserie is een reeks strategische interactieve sessies over de verschillende aspecten van de moderne informatiedienstverlening. Een expert (de Master) leidt een thema in met een inspirerende en impactvolle presentatie. Vervolgens gaan deelnemers in de vorm van een workshop samen aan de slag met de vertaling van het thema naar hun eigen dagelijkse werkprijktijk.

Op 14 oktober (10-16 uur) komt Marydee Ojala naar Utrecht voor de Master Workshop ‘Super Searcher Secrets – Van Boolean tot Bots’. Daarin biedt ze de nieuwste tips, trucs en technieken om de ‘black box’ van zoeken te ontsluiten. Ze onthult wat je vandaag moet weten om:

- > betere en effectievere zoekopdrachten uit te voeren;
- > zoekresultaten te analyseren en waardevolle informatie boven tafel te krijgen;
- > anderen goede zoekpraktijken aan te leren;
- > en op de hoogte te blijven van innovaties op het gebied van zoeken.

De workshop is geschikt voor zowel ervaren als beginnende informatieprofessionals.

> Meer informatie vind je op www.goopleidingen.nl.

Deel 17 artikelenserie over kunstmatige intelligentie

Wat is de impact van AI op het informatiedomein?

In een reeks artikelen wordt ingegaan op veranderingen in de organisatieprocessen, de informatieprofessie en het persoonlijke informatiewerk ten gevolge van kunstmatige intelligentie.

Verantwoord AI-gebruik werkt anders dan je denkt

In deze zeventiende aflevering – deel 1 van een tweeluik – draait het om de ultieme AI-ontdekkingsreis waar niemand onderuit komt: het leren dealen met de illusie van 100 procent controle.

Simon Been

Directeur van het
Papieren Tijger
Netwerk en spreker/
trainer/auteur over AI
in het informatiedomein

Het lijkt net zo makkelijk als fietsen, maar voordat je als beginner op je zadel verantwoord door Amsterdam manoeuvreert, zijn er echt de nodige leermijlen af te leggen. Zeker als de fiets, de verkeersregels én de routes dagelijks lijken te veranderen. Maar dan nog: is het sowieso wel haalbaar dat jij altijd 'in control' bent? Echt niet. Hoe beperk je dan de risico's zoveel mogelijk? Zeker als informatieprofessional heb je een meer dan gemiddeld belang bij de betrouwbaarheid van reis en bestemming. Kortom, verantwoord AI-gebruik draait om het goed verdelen van je aandacht: wanneer kan ik de teugels laten vieren en wanneer moet ik 'erbovenop zitten'? Dat is de focus van dit deel 1. In de volgende IP belicht deel 2 praktische handvatten om meer 'in control' te zijn.

Rekbaar begrip

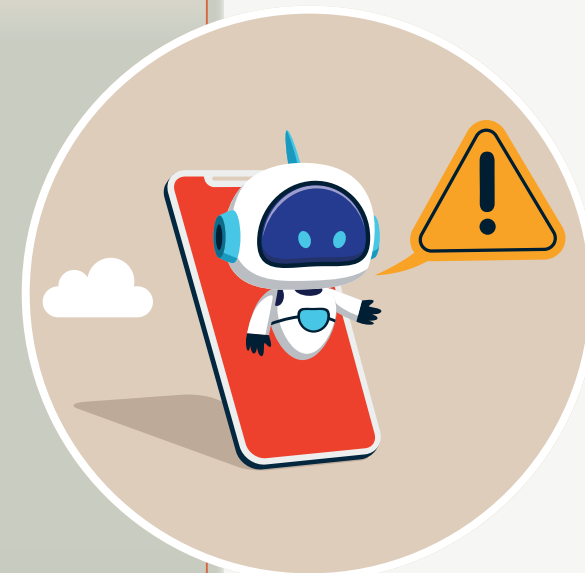
'Je gebruikt AI? Doe je dat wel *verantwoord*?' Je hoort het veel, maar wat betekent dat woord precies? We weten heel goed: je moet *altijd* checken wat je erin stopt, wat je vraagt en wat je eruit krijgt. Altijd de regie voeren. Elke organisatie heeft na twee jaar studeren wel een variant daarop. Sommige spelregels zijn vaak goed hanteerbaar zoals 'geen persoonsgegevens' en 'geen DeepSeek', maar 'jij controleert alles' en 'jij besluit altijd' zijn veel te kort door de bocht.

Kijk maar: je laat ChatGPT of Copilot een beknopt stukje voor een interne nieuwsbrief schrijven over een aankomend project: *Maak van deze korte projectbeschrijving een luchtig nieuwsberichtje voor intern gebruik (150 woorden max)*. AI levert binnen een paar seconden een tekst aan die precies goed voelt: helder, enthousiast, vriendelijk van toon. Je leest het even door, past één naam aan en plaatst het zo in de nieuwsbrief. Prima. Waarom? Omdat de gevraagde taak nauwelijks complex is en de externe risico's ontbreken. Jouw rol van lichte toetsing – meelezen maar amper bijsturen – volstaat.

Maar het kan ook zo ...

Je vraagt ChatGPT of Copilot: *Maak van deze beleidsnotitie over fiets-*

'Verantwoord AI-gebruik draait om het goed verdelen van je aandacht: wanneer kan ik de teugels laten vieren en wanneer moet ik erbovenop zitten'

'Wanneer kun je free-wheelend chatten, wanneer zet je je politiepet op en wanneer activeer je je innerlijke prompt-magier?'

infrastructuur een publieksvriendelijke samenvatting in maximaal 300 woorden. Binnen vijf seconden ligt er een keurig antwoord. Lekker vlot geschreven, kort en krachtig. Je bent eigenlijk onder de indruk. Tot je het écht gaat lezen. Dan merk je: er mist nuance, sommige cijfers zijn wel genoemd maar uit hun verband gehaald, en de tone of voice is iets té enthousiast voor een notitie die juist voorzichtig wil afstemmen met verschillende partijen. Dat leidt tot een belangrijk vraagstuk (en het betreft niet eens de kwaliteit van de AI):

- > Wat bepaalt eigenlijk hoe scherp je moet zijn bij het werken met AI?
- > Wanneer is een simpele opdracht écht simpel?

- > Wanneer moet je alert zijn op vertekening, overdrijving, versimpeling of zelfs misleiding?

Wat gaat hier mis?

Als we deze situatie even ontleden zien we drie factoren die bepalend zijn:

1. De complexiteit van de taak

Het lijkt een simpele samenvatting, maar in werkelijkheid moest AI de essentie van een politiek gevoelige notitie samenvatten, het jargon eruit filteren én het publiek informeren zonder de balans te verstoren. Dat is helemaal niet zo simpel.

2. De fase in het informatieproces

Je vroeg dit aan het eind van het pro-

ces: de tekst lag er al. Je zat in de fase van communiceren, presenteren en delen. Juist daar ligt reputatierisico op de loer. Een foutje in een interne analyse is vervelend. Maar een fout in een externe publicatie? Pijnlijk.

3. Jouw eigen rol in dit proces

Je gaf één opdracht, keek mee, maar stuurde niet bij. Je vertrouwde op de output. Daar is niets mis mee, zolang je weet of dat in de specifieke situatie verstandig is. Hier niet dus.

Toch verschilt de vraag nauwelijks van die in het vorige voorbeeld waar een lichte toetsing volstond. Dit geeft aan: hoe vergelijkbaar situaties op het eerste gezicht ook lijken, *qua risico kunnen ze sterk verschillen*. Het echte risico ligt niet zozeer bij de AI, maar bij jouw eigen inschatting: in welke situaties moet jij scherp zijn? En waar kun je AI haar gang laten gaan?

Aanpak om situaties te onderscheiden

Het is tijd voor een hanteerbaar denkkader. Wanneer kun je free-wheelend chatten, wanneer zet je je politiepet op en wanneer activeer je je innerlijke prompt-magier? Ook kan zo'n kader je helpen om keuzes beter te kunnen uitleggen (aan collega's of opdrachtgevers). Er zijn vele modellen in omloop en ze lijken allemaal wel op elkaar, maar de invalshoeken zijn verschillend. Sommige focussen op je eigen intenties (AI als inspiratiebron, zoekmachine, redactiepartner, sparringpartner, producent of zelfs taakrobot), andere op de functies die je AI geeft (produceren, transformeren, interpreteren, ordenen, adviseren, automatiseren). Hieronder focussen we op risico's en benodigde aandacht en regie.

De ingrediënten zijn deels al genoemd:

- A. Het Vraag- en Antwoordspel
- B. De complexiteit van je vraagstuk
- C. In welke stap van het informatieproces je zit
- D. Welke aandacht en toezicht vereist kunnen zijn

A. Het Vraag- en Antwoord-spel

Iedereen weet inmiddels: je moet kritisch zijn. Maar waarop en wanneer? In de praktijk betreft dat drie aandachtspunten:

1. De input – wat je erin stopt

De vraag. Hier bepaal jij de spelregels. Je geeft context, stelt grenzen, formuleert wat je verwacht. Een AI gaat bij alles uit van een soort default, een gemiddeld antwoord voor een gemiddelde gebruiker. Naarmate ze meer over jou weet zal dat bijkleuren, maar er zijn zoveel nuances en misschien heb jij wel meerdere petten, dus als je maatwerk wilt, zul je dat in je vraagstelling moeten inbakken. Als je hier te weinig aandacht aan geeft, is de kans groot dat AI gaat afdwalen of verzint wat jij niet gevraagd hebt. Let hier extra goed op als:

- > De taak inhoudelijk complex is (bijvoorbeeld gevoelig, politiek, meerduidig).
- > AI werkt met documenten die je meestuurt, maar die niet vanzelfsprekend zijn (denk aan incomplete beleidsnotities, e-mails, notulen).
- > Je afhankelijk bent van consistentie of juridische/beleidsmatige juistheid.

2. De output – wat je uiteindelijk krijgt

Soms zit het gevaar niet in wat je vraagt, maar in hoe overtuigend AI iets presenteert. Een foute conclusie, verpakt in een mooie tekst, lijkt al snel betrouwbaar. Juist dan moet je alert zijn op verdraaiing, framing of missende nuance.

Let hier extra goed op als:

- > Je de output gaat publiceren of

delen buiten je eigen team.

- > Het om gevoelige onderwerpen gaat met publieke of bestuurlijke impact.
- > De tekst makkelijk scanbaar is (want dan mis je de subtiele fouten sneller).

3. Het proces – wat je onderweg doet

Aandacht voor input en output ligt voor de hand, maar onderschat vooral het belang van het proces niet. AI werkt iteratief. Een goede sessie ontstaat vaak niet in één keer. Als je denkt: ‘Het antwoord is (nét) niet goed, maar ik zie wel waar het heen moet’, zit je in de procesfase. Dan is bijsturen cruciaal.

Let hier extra goed op als:

- > De opdracht complex is en meerdere denkstappen vraagt.
- > AI zelf moet structureren, analyseren of interpreteren.
- > Je merkt dat er vertekening insluipt, maar je wilt het toch verder verkennen.

Waarom dit belangrijk is

Deze drie momenten komen in elke AI-opdracht terug. Soms is alleen de output belangrijk. Soms moet je vooral de input scherp krijgen. En bij complexe taken zit het venijn in de hele keten. De volgende onderwerpen helpen om helderder te krijgen waar en wanneer die risico's het grootst zijn.

‘Sommige kaders voor verantwoord AI-gebruik focussen op je eigen intenties, andere op de functies die je AI geeft’

‘Het model voor verantwoord AI-gebruik in dit artikel gaat in op risico's en benodigde aandacht en regie’

B. De complexiteit van je vraagstuk

We zagen het al: niet elk AI-verzoek is gelijk. Sommige vragen zijn eenvoudig, andere zijn complex. De mate van complexiteit is een van de belangrijkste factoren die bepaalt hoeveel regie en aandacht jij als gebruiker moet inzetten.

Waarom is complexiteit relevant?

- > Hoe complexer het vraagstuk, hoe groter de kans op misinterpretatie door AI.
- > Hoe complexer de taak, hoe belangrijker het wordt dat jij als gebruiker stuurt, verduidelijkt, bijstuurt en toetst.
- > Bij eenvoudige taken kun je vaker volstaan met lichte toetsing, maar bij complexe taken moet je actief regie voeren op alle fasen van de interactie.

Complexiteit is dus een schaal. Laten we drie niveaus hanteren – laag, gemiddeld en hoog – die hopelijk herkenbaar, hanteerbaar en voldoende onderscheidend zijn. Realiseer je wel dat dit maar één van de factoren is die risico's blootleggen. En dat complexiteit óók te maken heeft met context.

1. Lage complexiteit: afgebakend en direct

Dit zijn vragen of taken met een duidelijke scope en een beperkt aantal variabelen met een laag gewicht. Denk aan het voor eigen gebruik herschrijven van een tekst in eenvoudig Nederlands, het samenvatten van een kort artikel of het uitleggen van een begrip.

- > AI kan dit soort taken doorgaans zelfstandig goed uitvoeren, zolang de opdracht helder is. De resultaten zijn vaak voorspelbaar en bruikbaar zonder veel interactie. Risico? De kans op fouten of vertekeningen is relatief klein, maar niet nul.

2. Gemiddelde complexiteit: meer-

Lage complexiteit

Gemiddelde complexiteit

Hoge complexiteit

Drie complexiteiten

dere stappen of perspectieven

Hier gaat het om taken waarbij meerdere elementen samenkomen. Bijvoorbeeld het vergelijken van twee beleidsopties, het maken van een eerste opzet voor een rapport of het herstructureren van een interviewverslag.

> AI is in staat om overzicht te creëren, verbanden te leggen of structuur aan te brengen. Risico? De kans op misinterpretatie of ongewenste simplificatie neemt toe. De

output is minder voorspelbaar en vraagt mogelijk meer toetsing.

3. Hoge complexiteit: abstract, strategisch of gevoelig

Deze vragen raken aan belangen, strategische keuzes, ethiek of contextgevoelige oordelen. Denk aan het opstellen van beleidsrichtlijnen, het analyseren van tegenstrijdige documenten of het voorbereiden van een externe communicatie bij een incident.

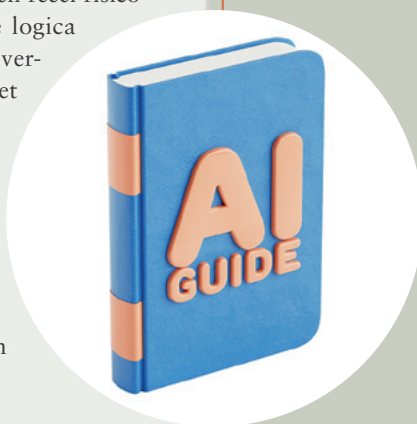
> AI kan opties genereren, scenario's aandragen of argumenten ordenen. Maar de resultaten zijn sterk afhankelijk van de context die jij aanlevert. De AI zelf begrijpt geen belangen, nuance of intentie. Risico? De kans op onvolledige of scheefgetrokken uitkomsten is significant. Er is een reëel risico op misleidende logica of onbedoelde vertekening van het vraagstuk.

Complexiteit is contextueel

Een ogenschijnlijk eenvoudige taak kan alsnog complex worden als:

- > Je werkt met vertrouwelijke of gevoelige informatie.
- > Het resultaat veel impact blijkt te hebben.
- > Het nodig is steeds meer context toe te voegen.
- > Er meerdere stakeholders betrokken zijn.
- > Je simpelweg veel voortschrijdend inzicht krijgt en de scope verbreed, versmald of verlegd raakt.

Onder de oppervlakte van 'een simpele vraag' kunnen variabelen met een zwaar gewicht schuilen die direct hogere complexiteit aangeven. Complexiteit is dus niet alleen een eigenschap van de opdracht, maar ook van de bredere situatie en het vraag-antwoordproces. In twijfelgevallen: ga uit van het hogere niveau.

'Een AI gaat bij alles uit van een soort default, een gemiddeld antwoord voor een gemiddelde gebruiker'

'AI kan prima analyseren of rubriceren, maar doet dat vanuit aannames over relevantie of logica'

C. Jouw plek in het informatie-proces

De inzet van AI is dus niet overal even risicovol. Het maakt nogal wat uit of je de AI vraagt om losse ideeën te genereren voor een poster of om een samenvatting te maken van een juridisch beleidsstuk. Hetzelfde geldt voor de plek in je werkproces: ben je nog aan het verkennen of ben je al iets aan het publiceren? Dat informatieproces kun je indelen in zes herkenbare fasen:

Fase 1. Vinden & Verkennen

In deze beginfase oriënteer je je op een onderwerp, probleem of vraag. Je zoekt informatie, voorbeelden, invalshoeken of bestaande content. Dat kan feitelijk en gericht zijn ('Wat staat er in dit rapport?') of juist open en verkennend ('Wat zijn mogelijke oplossingen?'). De kracht van AI ligt dan in snelheid, suggesties, invalshoeken, termen, feitjes of vragen.

De regiedruk ligt in deze fase vooral op de input. Als je niet scherp formuleert, vult AI jouw bedoeling zelf in. En dat is funest in deze fase, want dan bepaalt AI jouw richting van denken voor het hele informatieproces. Het risico is dat je een kant wordt opgestuurd zonder het door te hebben: een ogenschijnlijk neutrale start die je hele denkproces kleurt. Complexiteit maakt het erger als het onderwerp gevoelig, politiek of strategisch is. Dan kan framing of bias van AI je hele verkenning besmetten.

Fase 2. Begrijpen & Analyseren

In deze fase probeer je grip te krijgen op de inhoud. Je probeert verbanden te zien, de kern te vatten, een redenering te volgen of meerdere bronnen te interpreteren. AI kan hierbij ondersteunen door te structureren, samen te vatten, te rubriceren of logica bloot te leggen.

De regiedruk ligt hier vooral op het proces. AI kan prima analyseren of rubriceren, maar doet dat vanuit aan-

names over relevantie of logica. Die aannames zijn niet altijd zichtbaar. Als je niet actief bijstuurt of doorvraagt, krijg je een schijnbaar logisch verhaal dat de verkeerde nadruk legt. Complexiteit versterkt het risico als het materiaal ambigu is of als meerdere interpretaties mogelijk zijn. Dan kan AI je te snel op één spoor zetten.

Fase 3. Creëren & Bewerken

In deze fase wil je bestaande informatie compacter maken of in andere woorden weergeven, bijvoorbeeld begrijpelijker, bondiger of toegankelijker. AI is hier vaak op haar sterkst qua stijl, toon, opbouw en korthed. De regiedruk ligt vooral op de output. AI produceert hier vaak snel iets wat overtuigend oogt, maar inhoudelijk net niet klopt, nuance mist of te stellig is. Het risico zit dus in het doorslikken van een tekst die te goed lijkt. Complexiteit versterkt het risico als de oorspronkelijke tekst veel onderliggende nuance bevat of politiek gevoelig is. Dan kan herschrijven vervormen.

Fase 4. Delen & Presenteren

In deze fase draait het om het opbouwen, testen of afwegen van argumenten. Je wilt bijvoorbeeld AI laten meewegen, checken of iets logisch is, of sterke en zwakke punten tegenover elkaar zetten.

De regiedruk ligt in deze fase op zowel proces als output. AI redeneert snel en soepel, maar werkt vanuit plausibiliteit, niet vanuit bewijs. Het risico is dat AI aannames doet die logisch lijken, maar niet kloppen. Of dat jij zelf een stap overslaat omdat AI het al zo rond formuleert. Complexiteit vergroot het risico bij ethische, juridische of politieke afwegingen, waarbij belangen en definities een rol spelen.

Let wel op: het delen van informatie is op zich al risicogevoelig, maar dat geldt des te meer wanneer de output extern wordt gepubliceerd of een bestuurlijk/publiek effect heeft. De vereiste regie en controle kunnen dan snel toenemen – ook bij ogenschijnlijk eenvoudige taken.

Fase 5. Beslissen & Toepassen

In deze fase wil je output maken voor anderen: collega's, bestuur, klanten, burgers. Het kan gaan om publicaties, beleidsnotities, samenvattingen of visualisaties. AI helpt dan met toon, opbouw en verwoording.

De regiedruk ligt vooral op de output, maar verschuift bij complexere situaties óók naar de input. Want als AI iets gaat verwoorden namens jou of jouw organisatie, dan moet de instructie kraakhelder zijn. Het risico is dat AI 'namens jou' een boodschap formuleert die net de verkeerde nadruk legt. Complexiteit vergroot het risico als de context gevoelig ligt of de boodschap extern wordt gedeeld.

Het informatieproces en zijn zes fasen

Fase 6. Beheren & Hergebruiken

In deze fase breng je structuur aan in informatie: rubriceren, taggen, samenvatten voor archief of voorbereiden voor hergebruik. AI kan hier grote stappen maken in het reduceren van bulk en het zoeken van patronen.

De regiedruk ligt vooral op de input. Als je niet precies bent over de ordeningscriteria, vult AI zelf in wat belangrijk is en die keuzes zie je niet altijd terug. Het risico is dat je denkt dat iets correct is opgeslagen of samengevat, terwijl een cruciaal element buiten beeld is geraakt. Complexiteit maakt het risico groter als het gaat om grote volumes, diverse bronnen of inhoudelijke gevoeligheid.

‘Soms zit het gevaar in hoe overtuigend AI iets presenteert. Een foute conclusie, verpakt in een mooie tekst, lijkt al snel betrouwbaar’

‘Het is naïef om het ideaalbeeld “altijd alles gecontroleerd hebben” als realiteit te nemen’

D. Niveaus van menselijke regie en aandacht

Met de voorgaande stappen hebben we inmiddels een basis. Nu komen we bij de hamvraag betreffende *jouw rol als gebruiker*: hoeveel tijd en aandacht besteed jij idealiter aan het formuleren van de vraag, het sturen van het proces en het beoordelen van de output? Anders geformuleerd: hoeveel verantwoordelijkheid deleger jij aan de AI? We zijn immers op zoek naar de illustere grens tussen veilige ondersteuning en onveilige uitbesteding. Eigenlijk gaat het over regie en macht, een uiterst gevoelig onderwerp dat toelichting vergt.

Verantwoordelijkheid versus regie

In overheidscontext (en steeds vaker ook daarbuiten) geldt het uitgangspunt: ‘De mens blijft eindverantwoordelijk.’ En dat is juridisch, beleidsmatig en ethisch volkomen terecht. Maar ... er is een belangrijk verschil tussen *verantwoordelijkheid* en *regie*. Je kunt claimen dat jij als mens aan het roer staat en verantwoordelijk blijft, maar bewust of onbewust toch door AI gegenereerde beleidsanalyses in een notitie verwerken zonder een kritische toets op alle ins en outs van dat analyseproces. En dit zijn situaties die volop voorkomen om verschillende redenen. Het is naïef om het ideaalbeeld ‘altijd alles gecontroleerd hebben’ als realiteit te nemen. Sterker nog: dat is zo intensief dat het maar beperkt haalbaar is – wat wetgevers, directies en waakhonden ook zeggen. Je zult je tijd en aandacht dus moeten doseren en verdelen. Zie ook het kader ‘Disclaimer’. Het is praktisch om ook rond de genodigde regie en aandacht een soort schaalverdeling te maken. Dit leidt tot vier niveaus:

Niveau 1. Passieve monitoring

De AI voert de taak zelfstandig uit,

misschien automatisch of herhaald. Jij kijkt alleen achteraf (of helemaal niet).

- > Input: is vaak generiek of hergebruikt.
- > Proces: loopt zonder tussenkomst.
- > Output: wordt niet planmatig beoordeeld, tenzij er iets opvalt.
- > Regie/aandacht: minimaal.

Niveau 2. Globale toetsing achteraf

Je formuleert een opdracht en bekijkt het eindresultaat. Je leest globaal en grijpt alleen in bij opvallende fouten.

- > Input: beknopt of abstract.
- > Proces: AI werkt grotendeels zelfstandig.
- > Output: wordt beperkt getoetst.
- > Regie/aandacht: gemiddeld tot laag.

- > Input: sterk gestuurd, expliciet.
- > Proces: volledig onder jouw controle.
- > Output: wordt kritisch beoordeeld.
- > Regie/aandacht: maximaal.

Het ordeningscriterium is dus: hoe actief en kritisch is de gebruiker betrokken bij instructie, bijsturing en toetsing?

Tot slot

Zo zie je maar: AI is net zo simpel als een fiets en je hoeft er niet eens voor uit je stoel te komen. En toch ... de praktijk is weerbarstig. Maar dat ligt niet aan de AI. Net als elke hoogopgeleide stagiair heeft zij sturing nodig. Soms vooral direct als je een taak geeft, soms meer op andere momenten, maar vooral als het vraagstuk complex is of van groot belang voor vervolgvactiteiten. Sorry, of je

‘Bij eenvoudige taken kun je vaker volstaan met lichte toetsing, maar bij complexe taken moet je actief regie voeren op alle fasen van de interactie’

Disclaimer

Het model dat ik hier voorstel – waarin we AI-gebruik plaatsen naar soort gebruik, fase in het proces en mate van regie – helpt je om structuur aan te brengen en helpt vooral ook om bewustwording te bevorderen. Maar zie het niet als gospel. Welke indeling je ook gebruikt, het blijft een oversimplificatie die de werkelijkheid geweld aandoet. Ook is het geen veiligheidscheck. Het beschermt je niet tegen de consequenties van een slechte prompt, verkeerd geselecteerd document of slordige toelichting. Alles draait om de kwaliteit van jouw interactie ermee.

Passieve monitoring

Globale toetsing

Actieve begeleiding

Volledige regie

Vier niveaus van menselijke regie en aandacht

Niveau 3. Actieve begeleiding

De AI denkt met je mee op basis van jouw input. Je geeft richting, kiest wat bruikbaar is en begeleidt het verloop van het gesprek.

- > Input: open of suggestief, met sturing.
- > Proces: AI doet voorstellen, jij beoordeelt.
- > Output: wordt actief gescreend en aangepast.
- > Regie/aandacht: hoog.

Niveau 4. Volledige regie

Je stuurt elke stap van de interactie met AI: je formuleert gedetailleerde opdrachten, leest de output aandachtig en bewaakt het verloop van het proces.

het wilt of niet, je bent leidinggevend geworden. Zie dit artikel maar als een spoedcursus ‘waar en wanneer moet ik vooral alert zijn’. Tegelijkertijd is het een handige kapstok om in deel 2 praktische handreikingen aan op te hangen.

In de tussentijd: laat je niet ontmoedigen door teleurstellingen, AI is werk in uitvoering en wordt met de dag beter. Als ik dit schrijf zit ChatGPT al op de 224e versie, sec in 2025. Dus: creëer je eigen inzichten. Experimenteer hands-on. Verken de mogelijkheden en de keerzijdes. Je investeert in je eigen toekomst.

P.S. Dit is redelijk onontgonnen terrein, dus reacties zijn bijzonder welkom. Je kunt ze mailen naar redactie@informatieprofessional.nl.

‘Welk model je ook gebruikt, het is geen gospel. Alles draait om de kwaliteit van jouw interactie ermee’

De vorige afleveringen in deze serie lezen? Je vindt ze in het archief op informatieprofessional.nl (trefwoord ‘AI informatiedomein’). <

Het beroep van informatieprofessional is zeer divers – van vakgebied en werkgever tot functie-inhoud en takenpakket. Om de breedte van het vak te laten zien, lichten we in de rubriek IProfiel een informatieprofessional door.

'Het is pu
rese

IPaspoort

Sylvia Bakker-Kempen werkte twee decennia voor de VVD – eerst lokaal, toen nationaal vanuit Den Haag, waar ze zich bezighield met uiteenlopende archief- en informatievraagstukken. Tot ze vorig jaar onverwacht ontslagen werd. Inmiddels heeft ze de draad weer deels opgepakt als 'archieffluencer' met haar vlogcast over de archief- en informatiewereld.

HOE BEN JE IN HET VAK VAN INFORMATIE PROFESSIONAL GEROLD?

'Ik werkte voor de burgemeester en wethouders van Landsmeer; dan ben je "een soort van belangrijk" als je hun agenda beheert. Na acht jaar kreeg ik in de organisatie de kans om mij te ontwikkelen binnen de afdeling documentaire informatievoorziening. Daarvoor deed ik de opleidingen informatiebeheer SOD-I en SOD-II – ik kreeg energie van weer iets leren. Toen het archiefblok 1970-1990 moest worden overgedragen, raadde mijn oudere collega me aan om de VVA-opleiding voor het beschrijven van archieven te doen. Daar ben ik hem dankbaar voor. Vervolgens heb ik de archiefinventaris voor de gemeente Landsmeer geschreven. Daarvoor moest ik ongeveer vierduizend dossiers beoordelen.'

Suzanna Timmer
Freelance journalist
en tekstschrijver

Naam en leeftijd: Sylvia Bakker-Kempen (55).

'Ik noem mijn meisjesnaam Kempen om een speciale reden. Mijn ouders zijn er niet meer en er zijn geen stamhouders Kempen. Door de achternaam te gebruiken voel ik de verbondenheid met mijn vader. Hij kijkt dan even mee.'

Opleidingen: managementassistent en marketingprofessional; Voortgezette Vorming Archiefbeheer (VVA, digitaal en papieren); Data Protection Officer HBO; Governance Chair NCD.

Huidige functie: is als 'archieffluencer' een vlogcast begonnen (en voor professionalisering op zoek naar budget).

Wordt blij van: mensen aanzetten. 'Ik denk meteen aan mijn vader; die kon allerlei mensen uitnodigen om bijvoorbeeld een verjaardag te vieren en bleef dan zelf bescheiden op de achtergrond, maar ik zag hem gewoon genieten.'

Ergert zich aan: mensen die denken dat ze het beter weten.

Inspiratiebron: de natuur. 'Ik ben buiten altijd geïnspireerd. Het is elke dag anders. In Singer Laren was recent de tentoonstelling "Wij zijn natuur". Dat vind ik een krachtige titel. Seizoenen en weersomstandigheden hebben emoties in zich en roepen verschillende gevoelens in ons op. Ik ervaar dan vaak een verbondenheid.'

JE HEBT ALS ARCHIEF-PROFESSIONAL VEEL GEDAAN VOOR DE VVD. HOE KWAM JE DAAR TERECHT?

'In de wekelijkse ledenmail zag ik in

maart 2011 een vacature voor archief-medewerker. Ik stuurde de directeur een bericht – "ik ben degene die jullie zoeken" – en werd direct aangenomen. In 2010 werd de VVD voor het eerst

uzzelen, arch en **detective**werk'

de grootste partij van Nederland. Ik was al actief lid geworden, had in het lokale bestuur gezeten en stond een paar keer op een lijst voor lokale en regionale verkiezingen. Ik voelde me verbonden met de partij. Er speelde op dat moment veel in mijn leven. Toen die vacature langskwam, was mijn vader net overleden aan ALS. Dit werk heeft mij heel goed door een zware periode geholpen.'

WAT TROF JE ALLEMAAL AAN IN HET VVD-ARCHIEF?

'Ik vond de brief van Mark Rutte waar in hij schreef dat hij lijsttrekker wilde worden bij de verkiezingen van 2006, stukken van Thorbecke uit de negentiende eeuw, documenten over de invoering van de euro, van alles. Echt een schatkamer waar nog niemand in was gedoken. Ik heb veel bijzondere dingen kunnen doen, iets kunnen betekenen in

'Tijdens corona kon ik gewoon in Den Haag aan het werk en de Tweede Kamer inlopen en in de Handelingenkamer komen'

de verkiezingscampagnes en een netwerk opgebouwd in de erfgoedsector. Ik kwam regelmatig in het Nationaal Archief en bij het documentatiecentrum van Nederlandse politieke partijen. In 2013 ben ik bij de Tweede Kamerfractie in dienst gekomen en kreeg ik een kantoor op het Binnenhof. Ik heb uiteindelijk elf jaar voor de fractie gewerkt en dertien jaar voor de partij. Het was heel bijzonder. Tijdens de coronapandemie kon ik gewoon in Den Haag aan het werk en de Tweede Kamer inlopen en in de Handelingenkamer komen.'

JE HEBT OOK SCHRIJVERS GEHOLPEN MET BIOGRAFIEËN OVER VVD-POLITICI.

'Ja, zoals Alies Pegtel voor de biografie over de prominente VVD-politica Haya van Someren. Ik heb gewerkt met de onlangs overleden politicus Frits Kort-hals Altes voor onder andere zijn boek *Zeven politieke levens*. Ook voor de nog te verschijnen biografieën van Frits Bolkestein en Piet Oud heb ik archief-onderzoek gedaan.

Een persoonlijk hoogtepunt is de jubileumuitgave *75 jaar VVD-Tweede Kamerfractie 1948-2023*, met bijdragen van de fractievoorzitters en ereleden en een overzicht van alle VVD-Tweede Kamerfracties en van VVD-bewindspersonen. De VVD heeft in 75 jaar meegeregeerd in achttien kabinetten. Ik wilde de uitgave graag maken omdat ik de overzichten miste en ben blij dat dat is gelukt.'

WAAROM BEN JE GESTOPT?

'Ik ben vorig jaar ontslagen als nasleep van de verkiezingen op 22 november 2023. Ik kreeg veel bijval van mensen in de Tweede Kamer, en betrokkenen in

'Met de vlogcast wil ik graag alle generaties bereiken. Het stoffige imago van het vak moet eraf'

‘Ik ben een soort accountant van het archief: wat die doet met cijfertjes doe ik met documenten en data’

en buiten het vakgebied hebben zich erover verbaasd dat ik weg moest, omdat zij vonden dat ik een waardevolle rol vervulde. Door het zetelverlies was er minder budget en wilde de partij geen geld meer besteden aan het archief. Tegelijkertijd was het voor mij ook tijd voor iets nieuws, want pionieren zit in mijn bloed.’

JE BENT NU VLOGCASTMAKER EN ARCHIEFFLUENCER. HOE IS DAT ONTSTAAN?

‘Veel organisaties weten vaak niet wat ze zelf aan informatie hebben. Met de opkomst van AI heb je een bepaalde basiskennis nodig om de gegevens of data te krijgen die voor jou relevant zijn. Als je de basiskennis hebt, kun je nog beter met die informatie omgaan. Kunstmatige intelligentie is nog een ruwe diamant. Hoe kunnen we digitale data en archieven het beste gebruiken? In de vlogcast Archieffluencer (YouTube > Archieffluencer Vlogcast Sylvia) ga ik in gesprek met verschillende mensen die archieven en data beheren, gebruiken, vormen en vernietigen, in hun werk en daarbuiten.

Met de vlogcast wil ik graag alle generaties bereiken. Het stoffige imago van het vak moet eraf. Ik heb een groot netwerk en merk bij mijn vakgenoten een soort dienstbaarheid. We zijn ons bewust van onze bijdrage aan de maatschappij. Die trots, daar wil ik iets mee

doen én de inspiratie overbrengen. Vertrouwen is gebaseerd op feiten en authenticiteit.’

WIE SPREEK JE ZOAL IN JE VLOGCASTS?

‘In de eerste episode praat ik met Thierry van den Berg, oprichter van Bombs Away over archiefonderzoek naar oorlogsoverblijfselen zoals blindgangers. Bij het Aviodrome ga ik in gesprek met een collectiespecialist. Ik ga ook praten met Sociëteit De Witte, een private herenclub die naast het Binnenhof zit en een bijzondere historische bibliotheek heeft. Een archivaris van het Allard Pierson heeft enthousiast gereageerd op deelname. In de erfgoedsector zijn veel ontwikkelingen op het gebied van AI.’

WAT KENMERKT EEN GOEDE INFORMATIESPECIALIST VOLGENS JOU?

‘Een informatiespecialist moet beschikken over kinderlijke verwondering, nieuwsgierig zijn en belangstelling hebben in mensen en hun geschiedenis. En er is een hyperfocus nodig om dagenlang door informatie heen te gaan; het is monnikenwerk. Voor de een is een oude foto uit een archief misschien saai, maar voor mij ontspint zich di-

rect een verhaal. Dan wil ik meer weten over de achtergronden en verbanden. Bij de inventarisatie van een archief nalatenschap vond ik bijvoorbeeld een ansichtkaart met een vliegtuig – de kaart viel mij op door een bepaald wereldbeeld en door het vliegtuig zelf. Het bleek een Lockheed Constellation te zijn die gevlogen heeft tussen 1943 en 1958. Het klopte met het archiefstuk dat moest zijn gekocht of gekregen in die periode. Dat de ansichtkaart zo lang is bewaard, vertelt mogelijk iets over ambities of dromen van de eigenaar van de kaart. Ik vind het mooi om de levenslust van anderen te “lezen” in stukjes archief.

Daarbij vind ik inventarissen beschrijven geweldig. In januari ben ik gevraagd om op een landgoed het familiearchief te inventariseren, ordenen en beschrijven. Ik begin dan bij wijze van spreken met een handgeschreven briefje van een voorouder. Ik sluit me op in een kamer en er gaat dan een creatief proces in werking, een verhaal ontvouwt zich voor mijn ogen. Toen ik het geschiedenisverhaal op het landgoed en de familiodynamiek had staan waren ze onder de indruk.

Ik vind het leuk om dingen logisch te maken en verbanden te leggen. Dan vind ik iets wat weer in een dossier past dat ik heb gevormd ...

Het is puzzelen, research en detectivewerk. Daarnaast is archiveren verdedigen, zeker in het digitale tijdperk. Ik ben een soort accountant van het archief: wat die doet met cijfertjes doe ik met documenten en data.’

HOE ZIE JE DE TOEKOMST VAN JE VAK?

‘Enerzijds is het een beetje een uitstervend beroep, anderzijds zijn er genoeg uitdagingen die nog te weinig bekend zijn. Dat vind ik jammer, want ik doe dit werk met passie, en voor de overlevering van onze geschiedenis. Zo zijn archiefbronnen niet overal goed toegankelijk, ontbreekt er wel eens informatie en is privacywetgeving soms in strijd met het recht op informatie. Bovendien is het bewerken, beheren en digitaal toegankelijk en begrijpelijk maken en houden kostbaar; we zijn vaak afhankelijk van subsidies.’

‘Enerzijds is het een beetje een uitstervend beroep, anderzijds zijn er genoeg uitdagingen die nog te weinig bekend zijn’

Robin Hood in tijden van AI

De tekst van deze column
en de gesproken versie ervan
vind je in het archief op
informatieprofessional.nl.

**Frank
Huysmans**

Researchspecialist bij KB,
nationale bibliotheek en
zelfstandig onderzoeker
en adviseur bij
WareKennis

Dankzij het Meta van Mark Zuckerberg heeft nu ook de boekenwereld kennisgemaakt met LibGen oftewel Library Genesis. Studenten en medewerkers van hogeronderwijsinstellingen in rijke landen hebben via hun bibliotheek kosteloos toegang tot de meeste publicaties, maar de rest van de wereld niet. Hoewel dankzij de opensciencebeweging veel nieuwe publicaties inmiddels voor iedereen gratis en legaal toegankelijk zijn, geldt dat niet voor de enorme backlist aan artikelen en studieboeken uit eerdere jaren. Daarom is LibGen, de 'Pirate Bay van de wetenschap', al jaren een toevluchtsoord voor wie niet voor elk artikel tientallen dollars kan of wil neertellen.

‘Recent ging een Californische rechter mee in het argument dat het trainen van AI met illegaal verkregen teksten fair use is’

Deze vorm van piraterij zou je met een beroep op Robin Hood nog moreel verdedigbaar kunnen noemen. Een veelgehoord argument is dat het gaat om wetenschappelijke kennis die grotendeels op kosten van de belastingbetaler is geproduceerd en toch achter een betaalmuur zit. Die vlieger gaat natuurlijk niet op voor de miljoenen 'gewone' e-books die inmiddels via LibGen rondgaan. Helemaal stuitend is dat onlangs uit rechtbankdocumenten bleek dat Meta zijn AI-model Llama3 heeft kunnen trainen door de hele database achter LibGen gewoon te downloaden. Medewerkers van het bedrijf wogen hun opties. Ze zouden bij uitgevers kunnen aankloppen en licenties afsluiten. Kost geld, duurt lang. Precies de redenen waarom studenten naar LibGen, Sci-Hub of Anna's Archive gaan. Kost niks, zo gepiept.

Voor Meta en andere bedrijven bleek de verleiding te groot. Zo kwam Zuckerbergs bedrijf, momenteel op de beurs een slordige 1.600 miljard euro waard, voor noppes in bezit van ruim 7,5 miljoen boeken en 80 miljoen artikelen van over de gehele wereld. Waaronder literaire werken in het Nederlands plus vertalingen ervan in diverse talen. Allemaal auteursrechtelijk beschermd.

In het verleden hebben wetenschappelijke uitgevers via de rechter geprobeerd om de toegang tot LibGen en andere 'schaduwbibliotheken' te laten blokkeren. In recente jaren met enig succes, maar een beetje Meta-medewerker weet wel wat een VPN is.

Uit de vrijgegeven documenten kwam nog iets anders naar voren. Eén van Meta's redenen om voor de LibGen-optie te gaan is dat het bedrijf zich wil beroepen op de 'fair use'-bepaling in het Amerikaanse auteursrecht. Die maakt het onder voorwaarden mogelijk om beschermd materiaal te gebruiken zonder toestemming van de rechthebbenden én zonder ervoor te betalen.

Zoals sommige onderzoekers aan den lijve hebben ondervonden, is het aan universiteiten mét een campuslicentie al niet toegestaan om in bulk artikelen te downloaden. Zelfs niet voor zuiver wetenschappelijk onderzoek in het algemeen belang. Maar nu Trump de AI-race wil winnen van China is in de VS kennelijk alles gelegitimeerd. Recent ging een Californische rechter mee in het argument dat het trainen van AI met illegaal verkregen teksten 'fair use' is. Zó benieuwd wat een door AI getrainde Robin Hood daarvan zou vinden.

<

KNVI O&O-studiereis 2025 naar Zwitserland en Italië

Bibliotheken in beweging

Van 15 tot en met 22 maart vond de dertigste KNVI O&O-studiereis plaats: 32 professionals van 27 hogeschool- en (speciale) wetenschappelijke bibliotheken togen met de bus naar Genève, Lausanne, Milaan en Bazel om daar van de internationale collega's te horen hoe zij hun vak uitoefenen, welke uitdagingen ze zien en welke successen ze behalen. Een paar indrukken van een inspirerende reis.

Marjo Bakker

Teamleider Collecties, bibliothecaris en datasteward bij het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies, lid reiscommissie KNVI O&O

Onderzoekscentrum CERN in Genève

‘Interessant is dat RDM breder is belegd dan alleen de bibliotheek; ook de universiteit zelf is aanjager’

Zwitserland en Italië kennen een ruim aanbod voor de achterban van de KNVI-interessegroep Onderwijs en Onderzoek (Bibliotheken), kortweg O&O. Naast instellingen voor hoger onderwijs vind je er bijvoorbeeld CERN, de Verenigde Naties en ‘wow-factorbibliotheken’ met grote collecties oude drukken of ‘instagrammable’ gebouwen. Uiteindelijk stonden er veertien bibliotheken op het programma van de KNVI O&O-studiereis 2025 (zie kader).

Verbouwingen en logistieke uitdagingen, de geopolitiek en de bestendiging

van open science bleken de terugkerende thema's bij onze bezoeken. Daarnaast werden we vrijwel altijd ontvangen en bijgepraat door de directeur van de bibliotheek. Leerden we dat een Italiaanse *biblioteca nazionale* niet hetzelfde is als onze KB, nationale bibliotheek. En dat Zwitserse universiteitsbibliotheken vaak ook kantonbibliotheek zijn, wat betekent dat ze ook een openbare bibliotheekfunctie hebben. De meeste van de bezochte bibliotheken maken hun collectie vindbaar via Swisscovery (Alma), waar vijfhonderd bibliotheken bij zijn aangesloten.

Open science (avant la lettre)

In Zwitserland is open science, net als in Nederland, een belangrijk thema. Vooral open access publiceren, FAIR data, next generation metrics en onderzoeksintegriteit staan op de agenda; over de andere ‘pillars of open science’ werd meer terloops gesproken. Vooral bij CERN zijn de resultaten indrukwekkend. CERN genereert, mede door de deeltjesversneller, 1 petabyte (PB) – oftewel 1.000 TB – per seconde aan data, die realtime beoordeeld wordt op

bewaren of niet. De CERN-data worden onder een CC0-licentie beschikbaar gesteld in de CERN Open Data Portal (opendata.cern.ch). Een dataset wordt in vier niveaus opgesplitst: documentatie, gesimplificeerde data, gereconstrueerde data en simulaties, en ruwe data. De ruwe data (niveau 4) worden niet in de portal opgenomen. In de universiteitsbibliotheken gaat een stuk minder data om. Research data management (RDM) is minder bemenst dan in de Nederlandse universiteits- en hogeschoolbibliotheken. De UB Bazel bijvoorbeeld heeft dan wel 39 datastewards, maar dat zijn 39 medewerkers die het ‘erbij doen’ in samen 1 fte. Uit de strategische plannen van de bibliotheken spreekt echter wel de ambitie om meer te doen. Interessant in dit geval is dat RDM breder is belegd dan alleen de bibliotheek; ook de universiteit zelf is aanjager.

‘Een grote Amerikaanse sponsor van CERN-congressen stopt met financieren omdat ze zelf worden gekort door de Trump-regering’

centrum is opgericht om kennis vrij te delen heel bewust in de ontwikkeling van zijn opensciencebeleid. Open science wordt er breed gedragen. Zoals het hoofd Open Science zei: ‘Open science is the matter of everyone, not only the library or IT.’

Een soortgelijk statement hoorden we van de collega’s van de technische universiteit EPFL: ‘Open science is everywhere, just like salt – it gives flavour.’ De next generation metrics-principles van de Coalition for Advancing Research Assessment (CoARA) worden nagestreefd, al blijft wel of niet publiceren in een hoog gerankt tijdschrift met dito APC onderwerp van discussie tussen bibliotheek en onderzoeker.

Ook bij de VN staat het delen van kennis voorop. Er is een mooie online research guide voor openaccessbronnen. Op de Knowledge & Learning Commons wordt kennis over multi-

een large language model (LLM) ontwikkeld, gebaseerd op Swiscovery (inclusief de repositories voor research output). De Bazelse collega’s zetten AI daarnaast in voor het ontsluiten van de special collections via Transkribus.

Ook bij de EPFL voelen ze de urgentie om nu duidelijke plannen te maken over het toepassen van AI, anders gaat het net als met open access (dat wil zeggen: uitgevers gaan ermee aan de haal). De uitdagingen waarvoor EPFL zich ziet staan hebben betrekking op ethische kwesties, human vs. automated services en het opleiden van de medewerkers.

Bibliotheken op de schop

Toevallig troffen we tijdens onze reis een aantal bibliotheken die of aan het verbouwen zijn (de reden waarom we helaas niet bij de UB Milaan terechtkonden), of voorbereidingen daartoe treffen. Bij de VN worden de archief-

VN's Palace of Nations in Genève, met rechts de bibliotheek

Foto: Brigitte Lee

Entree United Nations Library & Archives

Delen van kennis voorop

CERN is ook op het gebied van open access een uitblinker. In 2023 verscheen maar liefst 96 procent van alle CERN-publicaties in open access (tegenover 70 procent gemiddeld in Zwitserland). Dit percentage is eigenlijk niet verrassend als je bedenkt dat open access al bij de oprichting van CERN in 1953 in de statuten stond: ‘The results of its experimental and theoretical work shall be published or otherwise made generally available’. Iets vergelijkbaars staat natuurlijk wel vaker in missies opgeschreven, maar CERN is er trots op en gebruikt het feit dat het onderzoeks-

‘De komende tijd gaat 44 van de 45 kilometer VN-boek naar een tijdelijke opslag en zal daarmee twee jaar niet beschikbaar zijn’

lateralisme gedeeld in blogposts en video’s.

AI in de kinderschoenen

De toepassing van AI staat nog in de kinderschoenen in het Zwitserse hoger onderwijs. De UB Genève was naar eigen zeggen de eerste universiteitsbibliotheek die er ‘iets’ mee heeft gedaan, onder andere via de ontwikkeling van de library guide *Referencing the use of generative AI* waar faculteiten inmiddels naar verwijzen. De collega’s zijn trots op dit gebruik. Ook heeft de UB tijdens een hackathon samen met IT-studenten een proof of concept voor

en bibliotheekruimtes gerenoveerd onder de noemer ‘Strategic Heritage Plan’. Niet alleen worden de studiezaal verbouwd, ook de depots krijgen nieuwe installaties om de collectie veilig te houden. Extra bijkomstigheid is dat de kasten in het depotgebouw tevens de dragers van het gebouw zijn. De komende tijd gaat 44 van de 45 kilometer boek naar een tijdelijke opslag en zal daarmee twee à drie jaar niet beschikbaar zijn. De bibliotheek erkent dat dit dramatisch is voor de gebruikers, maar ziet het ook als een kans om zichzelf opnieuw uit te vinden. Er zal bijvoorbeeld worden gewerkt aan

een betere plaatsingssystematiek. Deselectie is niet aan de orde omdat dat al doorlopend plaatsvindt – jammer voor de architect die had gehoopt minder boeken terug te hoeven plaatsen. De 12 kilometer archief wordt intern verplaatst. De rondleiding door de prachtige, internationale sfeer ademde, maar inmiddels gesloten en boekloze leesalen bood een mooi kijkje achter de schermen.

Indrukwekkende aanbouw

De Unithèque (de universitaire hoofdvestiging van de BCUL) van Lausanne is ook met een mega-operatie bezig. Het licht gekromde gebouw uit 1983 met uitzicht op het Meer van Genève krijgt een indrukwekkende aanbouw die prachtig wegvalt in de heuvel achter de bibliotheek. Tegelijkertijd wordt de oudbouw gerenoveerd. Zo komen er 2.000 (was 860) studieplekken be-

‘In de studiezaal van de Duomo-bibliotheek zijn de boekenkasten in plastic gehuld; de 1,5 fte bibliothecaris helpt mee met schilderen’

Tegenover deze grootse verbouwingen ziet die van de Biblioteca del Capitolo Metropolitano di Milano er bescheidener uit. In de studiezaal van de Duomo-bibliotheek is alleen de grote raadpleegtafel beschikbaar, de boekenkasten zijn in plastic gehuld vanwege schilderwerkzaamheden. De 1,5 fte bibliothecaris helpt mee met schilderen.

Logistieke uitdagingen

Andere logistieke uitdagingen troffen we aan in de Speicherbibliothek, in de buurt van Bazel en Zürich. In een strakke blokkendoos met gifgroene accenten staan ruim 3 miljoen boeken en tijdschriften opgeslagen van bibliotheken in de regio, waaronder universiteitsbibliotheken uit Zürich, Bazel en Bern. De logistiek is indrukwekkend en loopt – ook letterlijk – op rolletjes. Bij binnenkomst worden de publicaties machinaal schoongepoetst

alles draaiende houden, maken desalniettemin een montere indruk. Het heeft vijf jaar geduurd om deze moderne faciliteit te bouwen, inclusief de ontwikkeling van de robotica en klimaatinstallatie, met een totaalbudget van ongeveer 60 miljoen euro. Bij de UB Bazel zagen we meteen het resultaat van de uithuizing van een deel van de collectie. Waar vroeger een aantal minder geraadpleegde collecties stonden, waren nu nieuwe studieplekken gecreëerd.

Fascinerende collecties

Interessant bij de Biblioteca del Policlinico, de grootste medische bibliotheek van Italië, is dat er sinds 1475, toen het ziekenhuis werd opgericht, uitgebreide documentatie is over alles wat er gebeurde in het ziekenhuis, inclusief botten van overleden patiënten in de crypte. Daarnaast is er een collectie

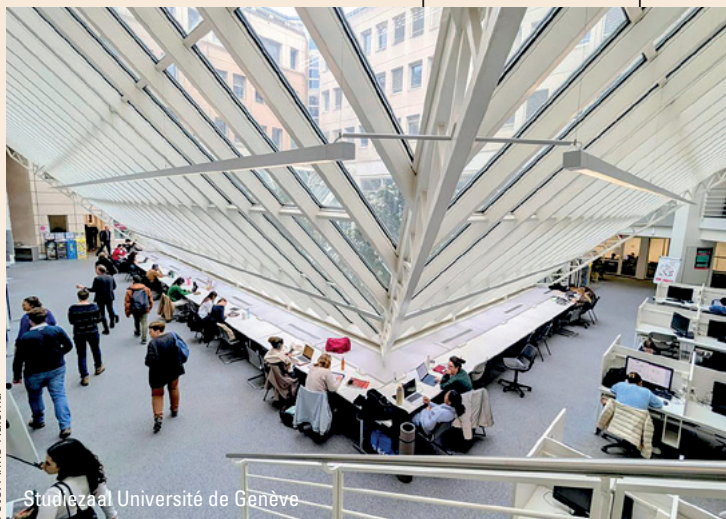

Foto: Anne Haisma

Studiezaal Universiteit de Genève

schikbaar en dubbel zoveel kastruimte (in depot en open opstelling) voor zowel de academische als de erfgoedcollectie. En dit alles met respect voor het milieu door bijvoorbeeld het gebruik van gerecycled beton, warmte via het water uit het meer en een dak waar veel direct en indirect licht doorheen valt. Tijdens de verbouwing en verplaatsing van 39 kilometer boek blijft de bibliotheek open, wat het hele project extra uitdagend maakt. Veel inspanning zit in het betrekken en op de hoogte houden van zowel studenten als bibliotheekmedewerkers. In april 2027 is de spectaculaire nieuwe bibliotheek gereed.

‘Vanwege de lage zuurstofgraad mogen medewerkers maar twee uur in het magazijn bezig zijn, en altijd in paren en met pieper’

en geautomatiseerd in de immense magazijnen geplaatst. En er op verzoek weer uitgehaald met behulp van robots en op papier of digitaal (er is een zogenaamde scanstraat) naar de gebruikers in de bibliotheken gestuurd. De depots worden beschermd tegen brand via een zuurstofonttrekkende installatie. Bij 13,5 procent zuurstof kunnen vlammen niet branden, maar kun je nog wel (net) ademen. Medewerkers mogen daarom maar twee uur in het magazijn bezig zijn, en altijd in paren en met pieper.

De tien medewerkers van de Speicherbibliothek, die samen met de robots

Foto: Mario Bakker

Studiezaal en uitleenbalie Biblioteca Nazionale Braidense

van circa duizend levensgrote geschilderde portretten van elke sponsor sinds de vijftiende eeuw. Een fascinerende collectie voor historisch onderzoek.

Een andere fascinerende collectie is de materialenbibliotheek van de Politecnico in Milaan. In deze collectie vinden studenten ongeveer negenduizend samples van allerlei materialen zoals steen, hout, textiel en vissenhuid. Deze worden gecatalogiseerd en uitgeleend. Een beschrijving bevat een foto van het materiaal, een opsomming waarvoor het kan worden gebruikt en karakteristieken van het materiaal.

Bij CERN wordt onder andere het ar-

chief van Tim Berners-Lee bewaard. Hij werkte bij deze organisatie toen hij in 1989 het world wide web uitvond. De eerste website ter wereld was gewijd aan het project waarin de uitvinding tot stand kwam en draaide op Berners-Lee's computer. In 2013 heeft CERN die eerste website weer tot leven gebracht op 'home of the first website' (info.cern.ch).

Geopolitieke ontwikkelingen

Geopolitieke ontwikkelingen zijn vooral bij CERN en de Verenigde Naties – instrument van internationale samenwerking met het hoofdkantoor in New York – van invloed. In de huidige internationale constellatie waarin populistisch radicaal-rechts gedachtegoed ruim baan krijgt, neemt bijvoorbeeld het wantrouwen jegens de wetenschap toe en is de open en diverse samenwerking onder vuur komen te liggen. Plot-

Foto: Anne Haisma

Studieplek bij de 'uber gemütliche' bibliotheek van Universität Basel

seling is gevestigd zijn in het neutrale Zwitserland van belang als het gaat om de veiligheid van data en collecties. Collecties die vanwege een verbouwing even elders zouden moeten worden gestald, blijven nu in Zwitserland ondanks de hoge vierkantemeterprijs. Een grote Amerikaanse sponsor van CERN-congressen stopt met financieren omdat ze zelf worden gekort door de Trump-regering. Ook CERN's indrukwekkende scholarly information platform INSPIRE (inspirehep.net) kampt met teruglopende sponsoring door Amerikaanse partners. Daarnaast spelen de hoge energieprijzen sinds de

'In de collectie van Politecnico vinden studenten negenduizend samples van allerlei materialen zoals steen, hout, textiel en vissen-huid'

Fun fact

De Vitesse-spectatorbus waarmee we door Zwitserland en Italië werden vervoerd, trok veel bekijks.

'Hoewel er in de bezochte bibliotheken geen sprake is van hedendaagse censuur, zagen we in Italië dat banned books van alle tijden zijn'

oorlog in Oekraïne een rol bij de opslag van data.

Hoewel er in de bezochte bibliotheken geen sprake is van hedendaagse censuur, zagen we in Italië dat banned books en censuur van alle tijden zijn. De bibliothecaris van de Biblioteca Nazionale Braidense liet ons een deeltje van de *Index librorum prohibitorum* (lijst van door de rooms-katholieke kerk verboden boeken, die verscheen tussen 1559 en 1966) zien en boeken uit vroeger tijden met uitgewiste en zwartgemaakte pagina's.

In 2027 gaan we weer op reis

Zoals elke keer was het weer een superinspirerende reis waarin veel kennis en kennissen zijn opgedaan. Onze dank gaat daarom in de eerste plaats uit naar de ontvangende collega's in Zwitserland en Italië. Ook de enthousiaste groep reisgenoten maakte de reis een waar genoegen. Hun verslagen dragen bovendien bij aan dit artikel. Onze speciale dank gaat uit naar sponsors KNVI O&O en GO opleidingen. En als laatste mogen ook de werkgevers van de deelnemers niet in het rijtje ontbreken. We hopen dat zij de waarde van het uitwisselen van vakkennis tijdens een internationale studiereis blijven inzien en ook in de toekomst medewerkers laten meegaan. De volgende studiereis staat gepland voor 2027. Houd vanaf herfst 2026 de aankondigingen in de gaten!

Je vindt dit artikel inclusief linkjes in het archief op informatieprofessional.nl.

Bezochte bibliotheken

De KNVI O&O-studiereis (sinds 1976) vindt elke twee jaar plaats en heeft als doel de vakkennis en het netwerk van IP'ers die werkzaam zijn in hogeschool- en (speciale) wetenschappelijke bibliotheken te vergroten door uitwisseling met buitenlandse én Nederlandse collega's. Tijdens de studiereis 2025 naar Genève, Lausanne, Milaan en Bazel werden de volgende bibliotheken bezocht:

Genève

CERN Scientific Information Service
Bibliothèque Université de Genève
United Nations Library & Archives
HEAD Bibliothèque (Haute école d'art et de design)

Lausanne

Bibliothèque Cantonale et Université Lausanne (BCUL)
EPFL Lausanne (École Polytechnique Fédérale de Lausanne), Rolex Learning Centre
EHL Hospitality Business & Hotel Management School

Milaan

Biblioteca Bovisa Candiani
(Politecnico Milan)
Biblioteca Sormani
Biblioteca del Policlinico Ca'Granda di Milano
Biblioteca del Capitolo Metropolitano di Milano
Biblioteca Nazionale Braidense

Büron

Speicherbibliothek

Bazel

Universitätsbibliothek Universität Basel <

Speicherbibliothek

Foto: Christoph Arnet

How to think like a librarian

Foto: Daniel Maissen

Martijn Aslander

Technologiefilosoof,
internationaal spreker,
auteur

Sinds de eerste keer dat de bibliobus het schoolplein opreed van het kleine Drentse dorpje waar ik woonde in mijn jeugd, heeft het boekenvirus me te pakken. De boetes voor het veel te laat inleveren nam ik op de koop toe en deerden me niet. Zo kon de bibliotheek mooi weer nieuwe boeken aanschaffen, aldus mijn tienerlogica. Een fors deel van mijn algemene kennis heb ik te danken aan de bibliotheek, evenals mijn muziekkennis dankzij een prima mediatheek in de bibliotheek een dorp verderop.

Boeken als *De naam van de roos* en het gedachtegoed van Umberto Eco

over de antibibliotheek (je eigen verzameling ongelezen boeken die een spiegel vormt van hetgeen je allemaal nog kunt leren) deden het boekenvuur verder aanwakkeren.

‘Bibliothecarissen begrijpen iets wat Silicon Valley nog altijd mist: informatievoorziening draait om mensen helpen, niet om data verzamelen’

Jedi's van deze tijd

Toen ik in 2005 ‘lifehacking’ naar Nederland haalde verscheen niet lang daarna het eerste boek met mijn naam erop als medeauteur. Twintig jaar later is dat met tientallen boeken het geval, en droeg ik bij aan een veelvoud ervan. Als spreker op vele podia, over de netwerk- en informatiesamenleving, heb ik genoten van alle sessies die ik mocht geven bij bibliotheken. En nu, met deze column, mag ik in elke editie van IP mijn kennis, inzichten en ideeën delen over een van mijn dier-

baarste onderwerpen: omgaan met informatie.

Het is precies daar waar mijn fascinatie voor het vangen, opslaan, organiseren, terugvinden en delen van informatie de wereld van bibliothecarissen raakt. Want de principes en mechanismes erachter verschillen niet veel. Bibliothecarissen zijn de Jedi's van deze tijd – dat begin ik steeds beter te begrijpen. Zij zien patronen waar anderen chaos zien, en zij kunnen met een paar vragen precies naar de kern van wat jij zoekt. IT'ers wantrouw ik een beetje. Die zijn meer met knopjes bezig dan met kennis, en ik beschouw technologie, hoe fascinerend en bruikbaar ook, als een tool en niet meer dan dat.

Echte informatieorganisatie

De gemiddelde burger heeft nooit geleerd informatie te organiseren. Iedereen verzint zijn of haar eigen systeem van screenshots, notities en documenten in mapjes. Maar dat is alsof je een bibliotheek inricht door boeken willekeurig neer te gooien. Dit gebrek aan systematiek leidt tot chaos en frustratie. Echte informatieorganisatie draait om verbindingen maken tussen wat je weet – precies waar bibliothecarissen al eeuwen expert in zijn. Bibliotheken hebben zowel de infrastructuur als de kennis van hun professionals om het anders aan te pakken. Niet dat ze het

makkelijk hebben; krappe budgetten en verouderde systemen maken het lastig. Maar de expertise is er wel. En die expertise is hard nodig. In mijn werk rond digitale fitheid zie ik dagelijks hoe mensen verdrinken in informatie. Gemiddeld besteden kenniswerkers honderden uren per jaar aan het zoeken naar informatie waarvan zij zeker weten dat ze die hebben. En dan nog eens honderden uren aan onnodig geklungel met computers.

Van collectie naar connectie

Bibliotheken zijn al lang geen stille boekentempels meer. Het zijn levendige plekken geworden waar mensen elkaar ontmoeten, workshops volgen en samen ontdekken. Bibliothecarissen begrijpen iets fundamenteels wat Silicon Valley nog altijd mist: informatievoorziening draait om mensen helpen, niet om data verzamelen.

Te veel mensen denken dat bibliotheken achterhaald zijn. Maar bibliothecarissen kunnen in dertig seconden van 'ik zoek iets over klimaatverandering' naar 'hier zijn drie betrouwbare bronnen die precies aansluiten bij wat je wilt weten'. Snel tot de kern komen in informatiechaos is een basisvaardigheid die we allemaal nodig hebben.

Kennis toegankelijk maken

In mijn columns wil ik op zoek gaan naar wat er zou gebeuren als we Nederland meer leren denken als een bibliothecaris. Puttend uit alle kennis en ervaring, en zoekend naar hoe je dat kunt vertalen naar de dagelijkse praktijk van iedereen. Hoe bouw je een persoonlijke kennisbibliotheek die groeit met je carrière? Hoe vind je die ene perfecte quote terug die je drie maanden geleden las? Hoe maak je verbindingen tussen wat je vandaag leert en wat je vorig jaar ontdekte? En hoe zorg je dat AI jouw expertise versterkt in plaats van vervangt?

Want zoals ik al twee decennia predik: denk als een bibliothecaris. Organiseer je informatie zoals zij dat doen: elke notitie een plek, elke plek een doel, alles vindbaar binnen seconden. Dan krijg je de rust van een opgeruimde geest. Niet vanuit een verlangen naar vroeger, maar vanuit praktische wijsheid.

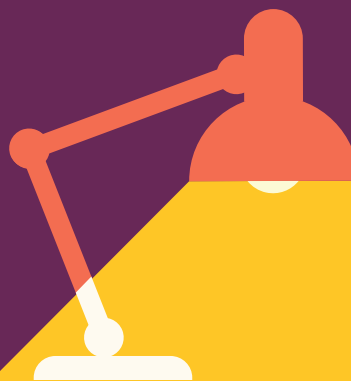
De kennis die we nodig hebben zit vaak al in onze organisaties en hoofden. We zijn alleen vergeten hoe we die kennis toegankelijk maken en verbinden. Bibliothecarissen kunnen ons dat weer leren.

> Je vindt deze column inclusief linkjes in het archief op informatieprofessional.nl.

> Reageren op de inhoud? Mail naar redactie@informatieprofessional.nl of deel je gedachten op LinkedIn.

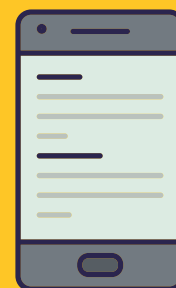
‘Snel tot de kern komen in informatie-chaos is een basisvaardigheid die we allemaal nodig hebben’

TIPS VAN MARTIJN

> Boekentip: Een opgeruimde geest van Daniel Levitin

Neurowetenschapper Daniel Levitin legt uit hoe ons brein informatie organiseert en waarom externe structuren (zoals bibliotheeksystemen) zo krachtig zijn. Een prachtige wetenschappelijke onderbouwing van wat bibliothecarissen al eeuwen weten.

> App-tip: Tekst uit afbeeldingen pakken met één sneltoets

Met één sneltoets tekst in een afbeelding selecteren en op je clipboard plaatsen in 1 seconde is iets waar ik dagelijks een hoop plezier van heb. In zalen reageren mensen elke keer verbaasd als ik dit demonstreer.

Voor Windows: Text Grab
Voor Mac: TextSniper

Informatie in de frontlinie

'Wat er **nu** gebeurt is **digitale** boekver

Boektitels
verboden, data
verwijderd,
bibliothecarissen
in het hele land
zonder opgaaf van
reden ontslagen
– Donald Trumps
war on libraries
vormt een
bedreiging voor de
democratie overal
ter wereld, schrijft
het hoofd van de
bibliotheken van
de University
of Oxford
Richard Ovenden.

Richard Ovenden

Britse bibliothecaris en auteur; sinds 2014 de 25e Bodley's Librarian (de hoogste bestuursfunctie van de Bodleian Libraries van de University of Oxford); daarnaast directeur van de universiteitsbibliotheken en head of Gardens, Libraries & Museums (GLAM)

'De aanval op bibliotheken en bibliothecarissen is schokkend en vindt plaats in een duizelingwekkend tempo'

branding'

Ik ben bibliothecaris. Ik heb het geluk dat ik een van 's werelds grootste en bekendste bibliotheken mag leiden – de Bodleian in Oxford – maar mijn ervaring met bibliotheken begon als lezer. Mijn moeder nam me als kind mee naar de openbare bibliotheek van Deal in Kent. En daar, in die bescheiden kamers vol boeken, ontdekte ik nieuwe werelden. Mijn leven veranderde door een openbare bibliotheek (en haar bibliothecarissen) die me in staat stelde om vrij te lezen uit haar goed gevulde boekenrekken. Gedurende mijn hele carrière heb ik met eigen ogen gezien hoe bibliotheken het onderwijs en de zelfontplooiing van al onze burgers stimuleren door toegang te bieden tot een veelheid aan ideeën en kennis.

Alle alarmbellen gaan af

Bibliotheken vieren de geschiedenis en identiteit van onze gemeenschappen; het zijn fervente verdedigers van feiten en waarheid in een tijdperk van desinformatie; en het zijn plekken waar mensen kunnen leren over hun rechten en hoe ze die kunnen beschermen. Dit jaar vieren we de 175e verjaardag van de Public Libraries Act van 1850, die ons systeem van gratis openbare bibliotheken in het leven heeft geroepen. Maar als we zien wat er met Amerikaanse bibliotheken gebeurt, gaan alle alarmbellen af voor ons eigen gekoesterde bibliotheekstelsel.

Grote en kleine bibliotheken in de VS bevinden zich nu in de frontlinie van de strijd om kennis, die sinds het begin van de tweede ambtstermijn van Donald Trump is geïntensiveerd. De aanval op bibliotheken en bibliothecarissen

'Gedurende mijn hele carrière heb ik gezien hoe bibliotheken het onderwijs en de zelfontplooiing van al onze burgers stimuleren'

'De online bedreigingen tegen Amanda Jones werden zo angstaanjagend dat ze met een jachtgeweer onder haar bed sliep'

MIT-professor Malick Ghachem (links) in gesprek met Richard Ovenden over de relevantie van onderzoeksbibliotheken voor het hedendaagse debat over academische vrijheid en vrije meningsuiting. Ovenden draagt daarbij zijn T-shirt van de ALA.

Foto's: Bryce Vickmark

sen is schokkend en vindt plaats in een duizelingwekkend tempo. Duizenden boeken zijn verboden in openbare en schoolbibliotheken, bibliothecarissen hebben doodsb bedreigingen ontvangen en velen zijn ontslagen. De hoofden van zowel het Nationaal Archief als de Library of Congress zijn op valse gronden ontslagen. Gegevens zijn gewist en de financiering voor cruciale initiatieven is stopgezet.

Aanvallen op het geschreven woord

Waarom keert de VS, het land van de vrijheid, waar het domein van ideeën en kennis mogelijk is gemaakt dankzij *the first amendment*, zich nu tegen instellingen die tot de meest vertrouwde in de samenleving behoren?

De eerste berichten over de *war on libraries* bereikten mij in 2022. Ik had onlangs *Burning the Books* gepubliceerd, waarin ik de rol van bibliotheken in de samenleving belichtte aan de hand van een lange geschiedenis van aanvallen op het geschreven woord. Bibliothecarissen begonnen mij berichten te sturen en tagden mij op sociale media, waarbij ze nieuws deelden over

aanvallen op openbare en schoolbibliotheken in Florida en Texas. Zoals een bibliothecaris het uitdrukte: mijn boek had al snel een update nodig. Er ontstond een patroon: een epidemie van boekverboden, aangestuurd door groeperingen uit het uiterste rechtse deel van het politieke spectrum, gesteund door sociale media en gefinancierd, zo leek het, door grotere en duistere organisaties.

Extremistische groeperingen

Tijdens het presidentschap van Joe Biden heeft een coalitie van extremistische groeperingen, met belangen variërend van christelijk nationalisme

FREE PEOPLE READ FREELY

Freedom to Read Foundation

ALA American Library Association

tot witte overheersing, zich samen met anti-LGBTQ+-demonstranten gemobiliseerd. Ze verzetten zich tegen gemeenschappelijke thema's zoals seksuele voorlichting, LGBTQ+-kwesties en rassengelijkheid. Ze begonnen een gezamenlijke campagne voor controle over wat jongeren kunnen lezen. De coalitie zette twee tactieken in. De eerste was het overnemen van de macht over de besturen die toezicht houden op kleine openbare en schoolbibliotheken. De besturen censureerden vervolgens de boeken die beschikbaar waren voor bibliotheekgebruikers, met name jongeren. De tweede was het mobiliseren van aanhangers via sociale media, het aanjagen van verontwaardiging door leugens te verspreiden en het aanmoedigen van protesten tegen bibliotheken en aanvallen op bibliothecarissen.

Deze tactieken zijn zeer succesvol gebleken. De American Library Association (ALA) verzamelt gegevens over boekverboden in Amerikaanse bibliotheken. Tussen 2001 en 2020 werden jaarlijks gemiddeld 273 unieke titels betwist. In 2023 waren dat 9.021 individuele titels.

Doelwit van haatdragende ideologie

In maart 2023 was ik in New Orleans om te spreken op het boekfestival Tulane. Mijn lezing trok veel meer publiek dan ik had verwacht. Onder hen

Bibliothecaresse en anticensuurstrijder
Amanda Jones, die te maken kreeg met heftige bedreigingen en daar een boek over schreef.

veel bibliothecarissen uit heel Louisiana die het slachtoffer zijn geweest van boekverboden en persoonlijke aanvallen. Sommigen van hen spraken me na afloop aan en vertelden over de druk waaronder ze stonden.

Hier hoorde ik voor het eerst over Amanda Jones, een schoolbibliothecaresse die zich tijdens een vergadering van het bestuur van de Livingston Parish Library in juli 2022 had uitgesproken tegen het verbieden van boeken. Jones werd meteen het doelwit van de haatdragende ideologie die gericht is tegen bibliotheken in de VS. Omdat ze opkwam voor bibliotheken die boeken over onderwerpen als homoseksuele relaties in hun collectie hadden, werd ze valselijk beschuldigd van het voorbereiden van kinderen op pedofilie en van het bepleiten van het onderwijzen van 'anale seks aan 11-jarigen'. De online bedreigingen tegen haar werden zo angstaanjagend dat ze een taser en pepperspray kocht en met een jachtgeweer onder haar bed sliep.

Veerkrachtiger en vastberadener

'De huidige golf van boekverboden die het land overspoelt, heeft een afschrikkend effect op ons onderwijssysteem en de aankoop van boeken in onze bibliotheken', schreef Jones in haar boek *That Librarian*. 'Dit is een enorme beweging die al een tijdje aan de gang is. Ze is goed gefinancierd en

'Het gaat om het dommer maken van de samenleving om zo een gemakkelijker te leiden bevolking te krijgen'

goed gecoördineerd. Het gaat om het marginaliseren en uitwissen van culturen en groepen mensen; het gaat om het ontnemen van financiering aan openbare instellingen; het gaat om het dommer maken van de samenleving om zo een gemakkelijker te leiden bevolking te krijgen; en het gaat om het gebruik van bibliotheken voor politiek gewin.'

Ik sprak Jones vorige maand en vroeg haar of de bedreigingen afnamen. Ze slaapt nog steeds met het jachtgeweer, zei ze. Jones is van nature een warm en open persoon, vrolijk, vriendelijk en intelligent: precies het soort persoon dat je een schoolbibliotheek zou willen laten runnen. De persoonlijke bedreigingen die ze heeft ontvangen, hebben haar alleen maar veerkrachtiger en vastberadener gemaakt. Ze blijft positief. Ze vergelijkt de epidemie van boekverboden met 'een kanker die zich heeft verspreid: sommige staten zijn in remissie, terwijl andere net zijn gediagnosticeerd'.

Haar kracht is een inspiratiebron geweest. Veel andere bibliotheekmedewerkers – vaak slecht betaald en overwerkt – hebben zich verzet tegen de pestkoppen en zichzelf en hun gezinnen in gevaar gebracht toen ze hun bibliotheken verdedigden: Martha Hickson uit Annandale, New Jersey, Suzette Baker uit Llano County, Texas, en Audrey Wilson-Youngblood uit Tarrant County, Texas, zijn enkele van de belangrijkste strijdende bibliothecarissen. Niemand had verwacht dat ze soldaten voor de vrijheid van meningsuiting zouden worden.

Vrijwilligers ophitsen

Jonathan Friedman is de Sy Syms-directeur van de Amerikaanse programma's voor vrije meningsuiting bij PEN America, een organisatie die het recht op vrije meningsuiting van schrijvers verdedigt en een natuurlijke bondgenoot is van bibliothecarissen. (Ik heb nauw samengewerkt met PEN toen ik Oxford Reads for Rushdie organiseerde, een evenement waarbij schrijvers voorlezen uit het werk van Salman Rushdie nadat hij bij een aanslag een oog had verloren.) Friedman is de afgelopen vier jaar intensief betrokken ge-

'Een groep in Tennessee wilde een boek over zeepaardjes verbieden omdat het afbeeldingen bevatte van zeepaardjes die paren'

weest bij de strijd tegen het verbieden van boeken.

Hij vertelde me onlangs dat ‘pressiegroepen via sociale media en online webinars lokaal protest aanwakkerden en dat gebruikten om plaatselijke vrijwilligers op te hitsen’. Deze groepen, zoals het conservatieve 1776 Project en vooral Moms for Liberty, hebben veel kandidaten gefinancierd om zich verkiesbaar te stellen voor school- en openbare bibliotheekbesturen. Moms for Liberty, een organisatie met meer dan driehonderd afdelingen, beschrijft haar leden als ‘vreugdevolle strijders in de frontlinie’, maar richt zich op ‘het vechten voor het voortbestaan van Amerika door ouders te verenigen, voor te lichten en aan te zetten om hun ouderlijke rechten op alle niveaus te verdedigen’.

‘Gestapo met vagina’s’

Moms for Liberty is verbonden met extremistische groeperingen die complottheorieën verkondigen, zoals QAnon en de Proud Boys, en met politieke actiecomités die fondsen doorsluizen naar rechtse doelen. Enrique Tarrio, leider van de Proud Boys, noemt Moms for Liberty ‘de Gestapo met vagina’s’.

Friedman ziet dat hoewel sommige groepen, zoals Moms for Liberty, beweren dat ze strijden voor ‘ouderlijke rechten’ of ‘vrijheden’, hun eigenlijke doel is om controle te krijgen over wat jongeren kunnen lezen en welke ideeën ze kunnen ontwikkelen. Volgens John Szabo, directeur van de openbare bibliotheek van Los Angeles, was intellectuele vrijheid tot een paar jaar geleden een ouderwets gespreksonderwerp dat slechts af en toe tot een uitdaging leidde. ‘Nu is dat overall een uitdaging, zelfs in Zuid-Californië ... en dat op het niveau van het McCarthy-tijdperk.’

LGBTQ+- en raciale thema’s

Welke boeken liggen onder vuur? Steevast alles wat met seks te maken heeft. Een groep in Tennessee wilde een boek over zeepaardjes verbieden omdat het afbeeldingen bevatte van zeepaardjes die paren. Boeken over brede LGBTQ+-thema’s blijven een doelwit en maken 39 procent uit van

‘In een klap zijn openbare bibliotheken in het Amerika van Trump de spreekbuis van de centrale overheid geworden’

‘In mei oordeelde een rechter dat gebruikers van de bibliotheek in Texas geen recht hebben op informatie in de vorm van “boeken in bibliotheken”’

de titels die in 2024 onder vuur lagen. Een daarvan, *Uncle Bobby’s Wedding* van Sarah Brannen, is een kinderboek waarin de favoriete oom van een jong meisje gaat trouwen. De oom trouwt toevallig met een andere man. Er zijn pogingen geweest het boek te verbieden in Colorado, Nebraska, Missouri, Florida en Maryland. En hoewel veel van die pogingen zijn mislukt, lopen er nog steeds rechtszaken.

De boekbestrijders richten zich ook op belangrijke teksten uit de raciale literatuur in de VS. Maya Angelou en Alice Walker zijn goed vertegenwoordigd op de lijsten van websites die boekverboden aanmoedigen, zoals Book Looks (die in maart van dit jaar werd verwijderd, met het argument dat het werk, door God opgedragen, ‘voltooid’ was). Een schoolbestuur in Tennessee verbood de baanbrekende graphic novel *Maus* van Art Spiegelman, een boek dat de gruwelen van de Holocaust laat zien.

Staats- en federaal niveau

Het tweede presidentschap van Trump luidde een nog heftiger fase in de strijd om het verbieden van boeken in, waarbij de lokale censuurmaatregelen werden uitgebreid naar staats- en federaal niveau. In april ontving ik een e-mail waarin stond dat de onderwijsraad van Rutherford County in Tennessee had bevolen 145 boeken uit de roulatie te halen vanwege hun ‘seksueel expliciete’ inhoud; onder deze boeken bevonden zich *Beloved* van Toni Morrison en *Forever* van Judy Blume. In mei oordeelde een rechter dat gebruikers van de bibliotheek van Llano County in Texas geen recht hebben op informatie in de vorm van boeken die in openbare bibliotheken worden bewaard. En ook dat de keuze van boeken die een bibliotheek in haar bezit heeft een vorm van toegestane ‘overheidsuitingen’ is die niet onderworpen is aan grondwettelijke controle. In een klap zijn openbare bibliotheken in het Amerika van Trump de spreekbuis van de centrale overheid geworden.

In juni heeft de onderwijsraad van de staat Florida, gesterkt door deze beslissing, opdracht gegeven om nog eens 55 boeken uit de roulatie te halen. Onder-

Colleen Shogan postte deze foto vorig jaar op haar wekelijkse blog; wie de pagina nu opent ziet de tekst: ‘This is the retired blog of the 11th Archivist of the United States Dr. Colleen Shogan. Comments are closed.’ Ze werd zonder waarschuwing of rechtvaardiging ontslagen.

tussen heeft een groep ouders in Montgomery County, Maryland, in de zaak Mahmoud v Taylor een beroep gedaan op het eerste amendement. Ze eisen dat hun kinderen niet deel hoeven te nemen aan onderwijs dat inhoud bevat over gender en seksualiteit met boeken als *Uncle Bobby’s Wedding*. Inmiddels zijn ze naar het Hoogerechtshof gestapt. Dat oordeelde op 27 juni in hun voordeel en beperkte de toegang tot LGBTQ+-boeken. ‘Free People Read Freely’, staat op een T-shirt dat ik van collega’s van de ALA heb gekregen. Niet in het Amerika van Trump.

Verboden boeken gedigitaliseerd

De grote openbare bibliotheken, zoals die in New York, Brooklyn, San Diego, Boston en Los Angeles, hebben niet zomaar toegekeken terwijl de kleinere onder vuur lagen. Ze hebben verboden boeken gedigitaliseerd om ze gratis online beschikbaar te maken en ze hebben geholpen bij de ontwikkeling van toolkits om bibliotheken te ondersteunen die te maken hebben met boekverboden. Ondanks deze inspanningen heeft Friedman een ontvullend beeld van de toekomst van de vrije verspreiding van ideeën in de VS:

‘Tussen Llano County en Mahmoud v Taylor zien we nu een radicale omwenteling in de wettelijke kaders voor de vrijheid om te lezen’, legt hij uit. Het is moeilijk te geloven, maar in Tennessee worden de werken van Bill Watterson, de striptekenaar en auteur van *Calvin and Hobbes*, nu beschouwd als een gevaar voor jongeren. Ze zijn in veel plaatselijke schoolbibliotheken inmiddels verboden.

Datasets redden

Eind april ontving ik een bericht van Sebastian Majstorovic, een digitale historicus in Duitsland. Hij had een artikel gelezen dat ik samen met Nanna Bonde Thylstrup had geschreven in *The New York Times* onder de kop: ‘Politici mogen geen ongemakkelijke feiten verwijderen’. In het artikel wisten we op de snelle verwijdering van essentiële gegevens van websites van de overheid, met name op het gebied van volksgezondheid, ziektebestrijding en klimaatbewaking. Majstorovic vroeg of we konden praten. Uit ons gesprek bleek hoe groot de noodzaak tot conservatie er nog steeds is in de bibliotheekwereld. Majstorovic werkt samen met een groep vrijwillige bibliothecarissen die verenigd zijn in het Data Rescue Project. Zij hebben de afgelopen maanden samengewerkt met insiders binnen de Amerikaanse overheid om meer dan duizend datasets te redden die van overheidswebsites waren verwijderd. Hij is duidelijk over de dreiging: ‘Wat in de VS gebeurt kan

‘Groepen zoals de Natural Women’s Council beweren dat bibliothecarissen seksuele groomers en promotors van pedofilie zijn’

worden omschreven als een digitale boekverbranding.’

Ze hebben nu gevestigde instellingen nodig om de geredde datasets te hosten. De Max Planck-instituten in Duitsland hebben al enorme hoeveelheden klimaatdata overgenomen, maar er zijn nog meer opslagplaatsen nodig. Het hoofd van Research Libraries UK belde me om te vertellen dat een Amerikaanse universiteitsbibliotheek gedigitaliseerde bronnen naar het buitenland moest verplaatsen voor het geval deze zouden worden verwijderd. Een Britse bibliotheek gaat deze nu een veilige haven bieden.

Ontslagenen

In februari 2025 checkte ik ’s avonds laat mijn e-mail. Zelfs na al deze schandalen kon ik nauwelijks geloven wat ik las. Colleen Shogan, de elfde archivaris van de VS (die leidinggeeft aan het Nationaal Archief), was zonder waarschuwing of rechtvaardiging ontslagen. Wat veel bibliothecarissen hadden gevreesd, was nu werkelijkheid geworden: grote instellingen waren nu een strategisch doelwit. Mijn vriend David Ferriero had deze functie vóór de benoeming van Shogan. Hij had me in juni 2023 een e-mail gestuurd na de ophef over Trumps illegale verzameling van geheime documenten in de gastenbadkamer van zijn resort Mar-a-Lago. ‘De toekomst van de democratie staat op het spel’, schreef Ferriero. Hoe gelijk had hij.

De adjunct-archivaris van de VS en andere hoge functionarissen kregen het ‘advies’ om met pensioen te gaan, anders zouden ook zij worden ontslagen. En de machtsgreep ging door. Ook le-

den van de adviescommissie voor historische diplomatieke documentatie, een orgaan dat toezicht houdt op de vrijgave van overheidsdocumenten met betrekking tot de buitenlandse betrekkingen van de VS, zijn uit hun functie ontheven.

(On)partijdig

Ik sprak met Shogan over de gevolgen van haar ontslag. ‘De wetten over de bescherming van documenten zijn gebaseerd op het uitgangspunt dat de archivaris van de VS deze functie op onpartijdige wijze vervult’, zei ze. ‘De archivaris moet de moed en overtuiging hebben om onafhankelijk te handelen, zonder partijgebondenheid of politieke loyaliteit. Als deze onafhankelijkheid wordt bedreigd of afgeschaft, komen de documenten die onze gezamenlijke geschiedenis vastleggen in gevaar en kunnen ze onderhevig worden aan de grillen van de machthebbers.’

Het hoofd van het Nationaal Archief is nu Marco Rubio, de minister van Buitenlandse Zaken. Zoals Jacques Derri-da ons in *Archive Fever* (1995) in herinnering bracht: ‘Er is geen politieke macht zonder macht over het archief.’

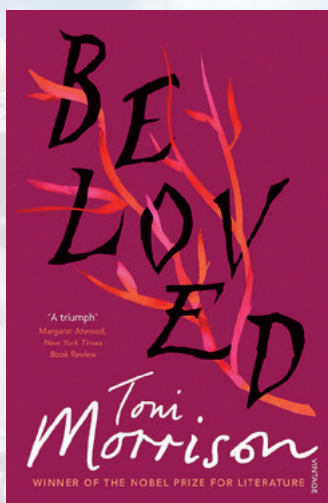
‘Te gespannen’ situatie

Eerder dit jaar vroeg ik de directeur van de Library of Congress, Carla Hayden, om te spreken op een evenement in Oxford; tot mijn grote vreugde stemde ze daarmee in. De Library of Congress is de nationale bibliotheek van de VS, die ook verantwoordelijk is voor de Congressional Research Service. Een week voor het evenement in maart zegde ze af. De situatie in Washington was ‘te gespannen’, vertelde ze me. Ze vond dat ze in de stad moest blijven. Op 8 mei kwam het nieuws waar ik bang voor was. Hayden had een keiharde e-mail ontvangen van het Witte Huis: ‘Carla, namens president Donald J. Trump schrijf ik u om u te informeren dat uw functie als bibliothecaris van het Congres met onmiddellijke ingang wordt beëindigd.’ Eerst dacht ze dat de e-mail nep was. Er werden geen redenen gegeven voor haar ontslag, maar later bleek dat het inmiddels bekende patroon was gevolgd. Een rapport van de extreemrechtse

Carla Hayden, de ontslagen directeur van de Library of Congress.

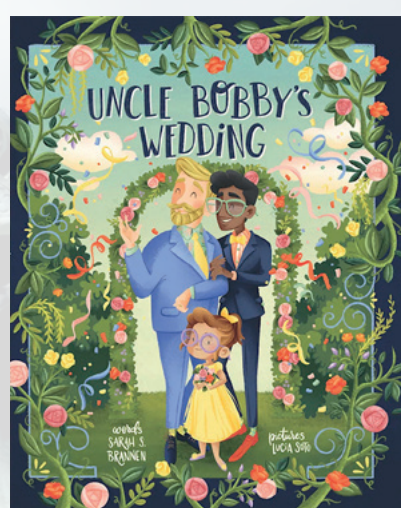
organisatie American Accountability Foundation, getiteld 'Liberals of the Library: Political Bias Inside the Library of Congress', beschuldigde haar ervan kinderen bloot te stellen aan boeken over seksuele identiteit en dat ze een geregistreerd Democraat was die bescheiden donaties had gedaan aan de partij.

Valse bewering

Hayden is een briljante bibliothecaris. Ik heb als onderzoeker vaak gebruikgemaakt van de Library of Congress, en ik heb gezien hoe zij deze heeft versterkt door belangrijke collecties toe te voegen en deze via digitalisering, tentoonstellingen en evenementen open te stellen voor de hele Amerikaanse samenleving. De met de Booker Prize bekroonde Amerikaanse romanschrijver George Saunders beschreef Hayden als 'energiek, betrokken en volledig toegewijd aan het werk van de bibliotheek'. De persvoorlichter van Trump, Karoline Leavitt, probeerde haar ontslag te rechtvaardigen met een valse bewering: Hayden zou zijn ontslagen omdat de bibliotheek 'ongepaste boeken voor kinderen' zou aanbieden. Uit eenvoudig onderzoek blijkt dat dit onzin is: de minimumleeftijd om een bibliotheekpas te krijgen is 16 jaar en het is geen gewone uitleenbibliotheek. De boeken komen automatisch binnen op grond van de wetgeving over 'wettelijk depot'.

Door wie heeft Trump deze geweldige bibliothecaris vervangen? Door de adjunct-procureur-generaal, Todd Blanche – de advocaat die hem verdedigde

Voorbeelden van boeken die in de VS onder vuur liggen of op veel plekken al verboden zijn in bibliotheken.

in een rechtszaak die was aangespannen door pornoster Stormy Daniels.

Auteursrecht en AI

Het document 'Liberals of the Library' beschuldigde ook Shira Perlmutter, het hoofd van het auteursrechtenbureau van de bibliotheek, ervan een donateur van de Democratische Partij te zijn en 'deel uit te maken van een linkse familie', daarbij verwijzend naar opmerkingen van haar broer, de Nobelprijswinnaar Saul Perlmutter, dat de VS zich na de overwinning van Trump in een 'gevaarlijk tijdperk' bevond. Ze werd op 10 mei ontslagen.

Het bureau van Perlmutter had een rapport uitgebracht waarin stond dat trainingssets die voor generatieve AI zijn gemaakt, in sommige gevallen inbreuk maken op het auteursrecht. Het verbaast niemand dat verschillende techbazen een hekel hebben aan het idee van auteursrecht. Jack Dorsey,

een van de oprichters van Twitter, nu X, stelt voor om 'alle intellectuele-eigendomswetgeving te schrappen', een doel dat wordt gesteund door Elon Musk. De grote techmagnaten hebben allemaal geld bijgedragen voor de inauguratie van Trump. We zien nu wat hun donaties hen mogelijk opleveren.

Dapper geweigerd

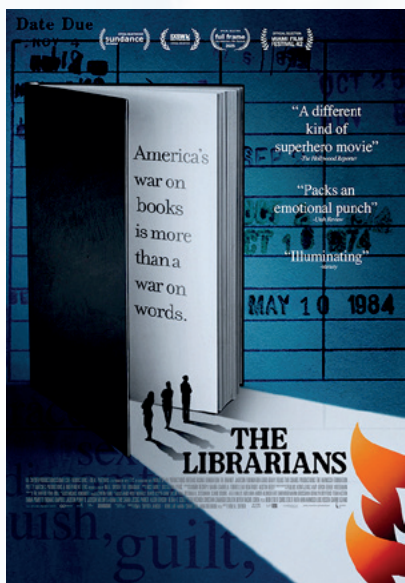
Waar is het Congres in dit alles gebleven? Het heet niet voor niets de Library of Congress: in 1800 stemde het Congres voor het inzamelen van fondsen om de bibliotheek op te richten. En nadat deze in 1814 door de Britten in brand was gestoken, stemde het voor het vervangen van de vernietigde collectie. De geldende wetgeving staat de president toe om de bibliothecaris te benoemen, maar alleen 'op advies en met instemming' van de Senaat. Het personeel van de bibliotheek heeft tot nu toe dapper geweigerd om de

'Ook leden van de adviescommissie voor historische diplomatieke documentatie zijn uit hun functie ontheven'

personen die zijn geselecteerd om Shira Perlmutter en andere ontslagen leidinggevenden te vervangen, toegang te verlenen totdat zij door het Congres zijn goedgekeurd. Zal het Congres zijn onafhankelijkheid als wetgevend orgaan doen gelden en zich verzetten tegen de poging van de president om controle uit te oefenen over zijn bibliotheek? De Library of Congress is nu een testcase voor de scheiding der machten binnen de Amerikaanse grondwet.

Overwaaien naar Ierland

De Amerikaanse *war on libraries* waait over naar andere landen. Kijk naar Ierland, een land met nauwe culturele banden met de VS en met een lange geschiedenis van censuur, om te zien hoe ze daar de strijd zijn aangegaan. Catherine Gallagher is bibliothecaris voor Dún Laoghaire-Rathdown, waarvan de DLR Lexicon de grootste openbare bibliotheek van het land is, met meer dan een miljoen bezoekers per jaar. Ze vertelde me over de golf van druk op openbare bibliotheken om bepaalde boeken uit de roulatie te halen, met name boeken over LGBTQ+-onderwerpen, waarvan *This Book Is Gay* van Juno Dawson een van de meest omstreden is.

Begin dit jaar ging *The Librarians* in première, een documentaire die laat zien hoe zeven bibliothecarissen, ondanks intimidatie, bedreigingen en wetten die hun werk criminaliseren, strijden voor leesvrijheid. Met Sarah Jessica Parker als executive producer.

‘De Library of Congress is nu een test-case voor de scheiding der machten binnen de Amerikaanse grondwet’

‘De war on libraries heeft het “merk” aangetast. Bibliotheken over de hele wereld moeten nu “voelen wat het publiek het meest nodig heeft”’

Er zijn niet alleen campagnes gevoerd om deze boeken te verbieden, maar groepen zoals de Natural Women’s Council beweren, in navolging van het Amerikaanse voorbeeld, dat bibliothecarissen seksuele groomers en promotors van pedofilie zijn. De Natural Women’s Council wordt geleid door Jana Lunden, een Amerikaanse die nu in Ierland woont en die de groep heeft gemodelleerd naar Moms for Liberty; de groep beweert ook ‘de kindertijd te beschermen’. Het Ierse bibliotheekstelsel heeft zich krachtig verzet tegen deze aanvallen, die inmiddels zijn afgenomen. Gallagher is duidelijk over de reden hiervoor: ‘Bibliotheekdiensten in Ierland zijn gratis, open en democratisch.’

Verenigd Koninkrijk

In 2023 heeft de Britse beroepsorganisatie Chartered Institute of Library and Information Professionals (CILIP) een enquête gehouden om inzicht te krijgen in de mate van druk om bibliotheekboeken te verwijderen of te censureren. Op dat moment gaf 82 procent van de deelnemers aan dat de druk was toegenomen, vooral met betrekking tot boeken met LGBTQ+-thema’s. Kunnen Britse bibliotheken buiten het conflict blijven?

Een van de belangrijkste boodschappen van Amerikaanse bibliothecarissen, zoals Amanda Jones, is dat je voorbereid en georganiseerd moet zijn. Ik heb samengewerkt met collega’s van Britse bibliotheekorganisaties en nationale bibliotheken en heb een groep opgericht met de naam Libraries Alliance. In augustus 2024 werd de openbare bibliotheek Spellow in Liverpool nog het doelwit van brandstichting door een woedende menigte die boos was dat de bibliotheek diensten verleende aan immigrantengemeenschappen. Een campagne bracht meer dan 300.000 pond op om de bibliotheek binnen enkele weken te herstellen. En eerder dit jaar pochte Paul Webb, een raadslid van Reform UK in Kent, op sociale media dat hij opdracht had gegeven om ‘trans-ideologisch materiaal’ uit de kinderafdeling van de provinciale bibliotheek te verwijderen. In werkelijkheid was dergelijk materiaal daar niet te vinden.

Data Rescue Project

Vrije toegang

Een van de bredere lessen uit de VS werd mij duidelijk gemaakt door John Szabo, directeur van de openbare bibliotheek van Los Angeles. Tot voor enkele jaren waren bibliotheken nog ‘onbesmet’, zei hij. De *war on libraries* heeft het ‘merk’ echter aangetast. Bibliotheken over de hele wereld moeten volgens hem ‘voelen wat het publiek het meest nodig heeft, en vervolgens moeten we onze diensten afstemmen op die behoeften’.

In dit jubileumjaar moeten we niet alleen het gedurfde en ambitieuze idee van het Victoriaanse tijdperk verdedigen dat de samenleving baat heeft bij vrije toegang tot bibliotheken voor haar burgers, maar er ook voor zorgen dat iedereen vrij kan lezen. Om dat te bereiken moeten we de rol van bibliotheken en bibliothecarissen als verdedigers van een open, pluralistische samenleving – de verborgen maar essentiële infrastructuur van de democratie zelf – versterken, ondersteunen en eren.

> Bovenstaand artikel is de licht gewijzigde versie van het artikel van Richard Ovenden dat onlangs in *The Observer* werd gepubliceerd onder de titel: ‘There is no political power without power over the archive’. (Vertaling: Maarten Hafkamp)

> Je vindt het met linkjes – inclusief verwijzing naar het origineel – in het archief op informatieprofessional.nl.

‘Ik kijk ernaar uit om me verder te ontwikkelen binnen het informatievakgebied’

Lizzie Joosten begon haar loopbaan bij de Hogeschool Utrecht, waar ze vier jaar actief was binnen de bedrijfsvoering van de onderwijsinstelling, bij de unit Student Informatie. Daar voerde ze een project uit om de informatiehuishouding van een team te stroomlijnen. Lizzie vond het een leuke uitdaging en leerzame ervaring om alle informatiewensen te verzamelen, deze af te stemmen op geldende regels en richtlijnen, en vervolgens een passend veranderplan op te stellen. ‘Het project inspireerde mij om me verder te verdiepen in het vakgebied van informatie-management. Toen de vacature voor informatiespecialist bij KBenP Informatieprofessionals voorbijkwam reageerde ik dan ook direct.’

KBenP
Informatieprofessionals

Trainingen en advies

Intussentide werkt Lizzie ruim zes maanden bij KBenP. ‘Ik heb in die maanden al veel mogen doen en leren.’ Zo rondde ze de opleiding Records Management succesvol af en is ze actief als adviseur documentbeheer bij Rijkswaterstaat voor de Kaderrichtlijn Water. Ze doet dit advieswerk voor zowel een programmateam als een projectteam. ‘Ik werk bij RWS met plezier aan het geven van trainingen, het opstellen van instructies, het controleren of aan de informatieregels wordt voldaan en het geven van advies over het juiste gebruik van het DMS.’ Daarnaast werkt Lizzie aan een leerzame opdracht bij het Nederlands Letterenfonds, waar ze veel ervaring opdoet met het toepassen van selectielijsten. ‘Ik ben erg benieuwd wat er nog meer op mijn pad gaat komen en kijk ernaar uit om me verder te ontwikkelen binnen het informatievakgebied!’

Wil jij ook organisaties helpen met hun informatiehuishouding? Neem dan contact op met Naomi Fecunda (06-43 36 34 26) of Ferdi Mac Gillavry (06-43 36 34 34), of stuur je cv en een korte motivatie naar: naomi.fecunda@kbenp.nl of ferdi.macgillavry@kbenp.nl.

Robin van Schijndel

Projectmanager/housing policy adviser
bij de Universiteitsbibliotheek Amsterdam

Over de totstandkoming van de Universiteitsbibliotheek Amsterdam zijn in de afgelopen jaren in IP negen artikelen gepubliceerd. In het eerste artikel in 2021 was de gedachte nog dat het gebouw in 2023 klaar zou zijn.

Uiteindelijk is de UB geopend op 1 september 2025. De locatie op het Singel, waar de bibliotheek sinds 1881 was gevestigd, is afgelopen juni gesloten. In dit slotartikel van de reeks wordt met een afbeelding een opvallend of markant onderdeel van de bibliotheek toegelicht.

Nieuwe Universiteits

'Meanderend' dak

In 2007 verhuisden de Bijzondere Collecties van de UB-locatie aan het Singel naar het Universiteitskwartier. Sindsdien zijn deze verder geïntegreerd in het Allard Pierson, het museum van de Universiteit van Amsterdam (UvA) en onderdeel van de UB. Hoewel de UB snel zou volgen, duurde het achttien jaar voordat de bibliotheek en het museum weer dicht bij elkaar zouden komen. De huidige nabijheid biedt een nieuwe context en daarmee nieuwe inspiratie en mogelijkheden voor evenementen en programmering.

Een eis van de gemeente Amsterdam was dat het atriumdak van de UB zo min mogelijk zichtbaar zou zijn in de omgeving. Ook moesten alle bouwkundige oneffenheden – waaronder een torentje – worden overkapt. Het resultaat is een 'meanderend' dak, waarmee dit een enorme wowfactor is geworden.

Rijksmonument

Er is zeven jaar gewerkt aan het ontwerp, en vervolgens is er zeven jaar gebouwd. De ontwerpers waren zich ervan bewust dat zij met een unieke opdracht bezig waren. Het ontwerp van een eenentwintigste-eeuwse researchbibliotheek moest worden ingepast in een negentiende-eeuwse ziekenhuisgebouw, en worden aangevuld met een nieuwbouwdeel. Het gebouw is van buiten en vanbinnen een rijksmonu-

ment, wat betekent dat bouwkundige aanpassingen beperkt mogelijk waren. Het interieur is onder architectuur ontworpen. Vanaf de eerste dag was het duidelijk dat de historische authenticiteit van het gebouw, in combinatie met een goed vlekkenplan en een ambitieus interieur, tot een bijzonder resultaat kon leiden.

Atrium als ontmoetingsplek

Door digitalisering en dataficatie is de functie van de bibliotheek minder vanzelfsprekend. Data-uitwisseling vindt plaats via platforms en apps. De onderzoeker, docent en student bepalen zelf of en hoe zij de bibliotheek nodig hebben. De UB was voorheen ietwat een silo – een eenheid die zich vooral met de organisatie van diensten, documentaire informatie en media bezighield. Inmiddels maakt zij als organisatie en gebouw een transformatie door en fungeert ze als een ecosysteem. Het grote,

events rond onderwijs en onderzoek. Bovenal zorgt het ervoor dat bezoekers makkelijk tussen de gebouwdelen kunnen bewegen.

‘De bibliotheek maakt als organisatie en gebouw een transformatie door en fungeert als een ecosysteem’

Collectie in open opstelling

Over het nut en de noodzaak in deze tijd van de open opstelling van boekencollecties verschillen de bibliotheekmeningen. Voor de UB als ‘klassieke researchbibliotheek’ met een grote focus op de geesteswetenschappen is het vanzelfsprekend dat collecties voor onderwijs, onderzoek en eigen UvA-publicaties een prominente etalage verdienen. Uiteindelijk is er 5,1 kilometer aan boeken geplaatst in een aantrekkelijke galerijopstelling, die er ook voor zorgt dat er veel ruimte is in de zalen om te werken en te studeren in een boeknambiance – een terugkerend verzoek van vele generaties studenten. Er is een bronnenkamer met primaire en secundaire werken van de klassieke oudheid en vroege middeleeuwen aanwezig, en een BoekLab, een ruimte voor thematische invulling van collecties.

bibliotheek in elf beelden

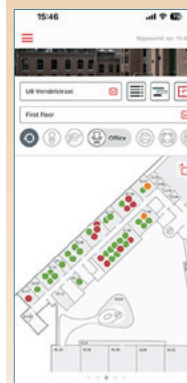
veelzijdige bibliotheekgebouw, gesitueerd op en verbonden met de campus, met een concentratie van voorzieningen en bibliotheekdiensten maar ook met afdelingen met bijvoorbeeld data-onderzoekers, kan als een magneet werken voor de UvA-gemeenschap om op deze locatie of in de nabijheid te leren, werken of onderzoeken.

De locatie stimuleert bij uitstek betekenisvolle ontmoetingen en samenwerking. Het UB-ontwerp heeft beoogd een omgeving te creëren waarin mensen op de een of andere manier kunnen deelnemen aan activiteiten en events waar ‘bedrijvigheid’ van de diverse typen bezoekers is: ‘Ik ben welkom bij een bijeenkomst. Ja, ik wil erbij zijn, maar ik kan ook bijdragen. Ik heb een actieve rol te spelen.’

Bij binnenkomst fungeert het atrium als ontmoetingsplaats en plek voor

Ziekenhuisgangen

Frans Poggenbeek, de architect van het voormalige ziekenhuis, heeft zich voor het ontwerp van het ziekenhuis (1897) laten inspireren door kloostergebouwen. Dit is te herkennen aan de enorm lange gangen (corridors) met hoge plafonds. Bij een klooster bevordert deze bouw contemplatie; in de bibliotheekpraktijk nodigt het wandelen door de gangen of het plaatsnemen op een bank uit tot reflectie.

Zaalmanagement

Kenmerkend voor de bibliotheek is het grote aantal ruimten – wel 631, waarvan 126 zalen voor bezoekers. Vanwege de monumentenstatus was doorbraak van muren niet mogelijk. Het situeren van 1.100 studieplekken in 99 ruimten is daardoor geen keuze, maar een gegeven. Om ervoor te zorgen dat de benutting optimaal wordt, is een sensorsysteem toegepast dat inzichtelijk maakt op het niveau van de studieplek of een plaats bezet is of niet. Het systeem is te raadplegen via app, website en scherm.

Veel studiezalen zijn ook geschikt als werkgroep ruimte of vergaderzaal. Het zaalmanagementsysteem maakt het mogelijk om deze zalen gedurende de dagdelen van functie te veranderen, bijvoorbeeld van studiezaal naar workshopzaal.

Het monumentale Chirurgisch Theater

Een aantal onderwijszalen is integraal onderdeel van de bibliotheek. In de nabijheid zijn facultaire gebouwen met meer onderwijsfuncties. Voor de UB is een hoofdvestiging met onderwijszalen én representatieve zalen een must. Met het monumentale Chirurgisch Theater beschikt de UB over een topzaal voor onderwijs, lezingen, diploma-uitreikingen en filmvertoningen. Ooit werd de zaal gebruikt om studenten live chirurgische ingrepen te tonen.

UB-Café

Een van de experimenten op weg naar het nieuwe gebouw was het UB-diner. In de tentamenweek konden studenten zich inschrijven voor een maaltijd tegen een kleine vergoeding. Het idee was dat bekenden en niet-bekenden tijdens het diner met elkaar goede gesprekken zouden voeren. Daarnaast gaf een conservator toelichting op een item uit of een onderdeel van de collectie. Dit geslaagde experiment heeft ertoe geleid dat de keuken van het UB-Café dusdanig is uitgerust dat hier maaltijden kunnen worden bereid. We zien uit naar dagelijkse UB-diners.

Ondergrondse fietsenstalling

Nu het gebouw klaar is, vergeten we wel eens wat voor immense bouwkundige opgave hier is gerealiseerd. Het gebouw was in zeer slechte staat en de gemeente Amsterdam had de voor-

waarde gesteld dat er een ondergrondse fietsenstalling moest worden gerealiseerd. Dat is gelukt: de fundering is vernieuwd en de nieuwe fietsenkelder voor zo'n negenhonderd fietsen is operationeel. De stalling bestaat uit negen compartimenten met enorme betonnen muren die het hele gebouw dragen.

Gevelschem

Met het gevelschem van 50 bij 10 meter met de regel 'lees maar, er staat niet wat er staat' uit het gedicht *Awater* van Martinus Nijhoff – vertaald in de 24 talen die aan de UvA kunnen worden gestudeerd – wordt een statement gemaakt. 'Wij, de UB van de UvA, zijn hier gevestigd, midden in de stad, en

'In de bibliotheek-praktijk nodigt het wandelen door de gangen of het plaatsnemen op een bank uit tot reflectie'

type plekken. Ontwerp hiernaast afwisselende en uitdagende zalen en creëer plekken tussen de boeken en in de atriumboom. De eerste feedback van studenten leert dat het gebouw is geslaagd. De huidige en komende generaties medewerkers en studenten gaan dit gebouw tot hun bibliotheek maken.

dat mag gezien worden.' Inmiddels is het gevelschem een gewild object voor voorbijgangers en toeristen om te fotograferen.

Variatie in studieplekken

Sinds jaar en dag is de bibliotheek het eerste of tweede studiehuis of verblijf voor studenten – hier is in IP al eerder over gepubliceerd. Vanuit de vele studentconsultaties en de UB-ervaringen als eigenaar van de UvA-learning spaces was de opgave voor het projectteam helder: maak kwalitatief goede studieplekken met een diversiteit aan

'Wij, de UB van de UvA, zijn hier gevestigd, midden in de stad, en dat mag gezien worden'

Nieuwsgierig? Voor een rondleiding kun je je aanmelden via uba.uva.nl/universiteitsbibliotheek.

Hier vind je ook meer informatie over de bibliotheek in het Universiteitskwartier en verhalen over de geschiedenis en totstandkoming.

De vorige negen afleveringen in deze serie lezen? Je vindt ze in het archief op informatieprofessional.nl (trefwoord 'UB in wording').

**KB
ONDERZOEKS-
KRONIEK**

**GELEZEN
+
LIFEHACKING**

‘Google stopt met politieke advertenties’

**Google staat vanaf deze maand geen politieke
advertenties meer toe op zijn advertentieplatforms.
Vanaf 10 oktober treedt de Europese Transparency
and Targeting of Political Advertising-regulering (TPA)
in werking. Deze wet stelt verschillende beperkingen
aan politieke advertenties’, aldus een bericht op
informatieprofessional.nl.**

@informatieprofessional

@vakbladip.bsky.social

linkedin.com/company/informatieprofessional

@IPnieuws@mastodon.nl

INCLUSIEF ONTWERP DOE JE SAMEN

Gebruikerservaring en -onderzoek zijn essentieel om producten en diensten te ontwerpen die voor iedereen geschikt zijn. Wat mensen met een beperking betreft doet de KB dat aan de hand van zeven persona's.

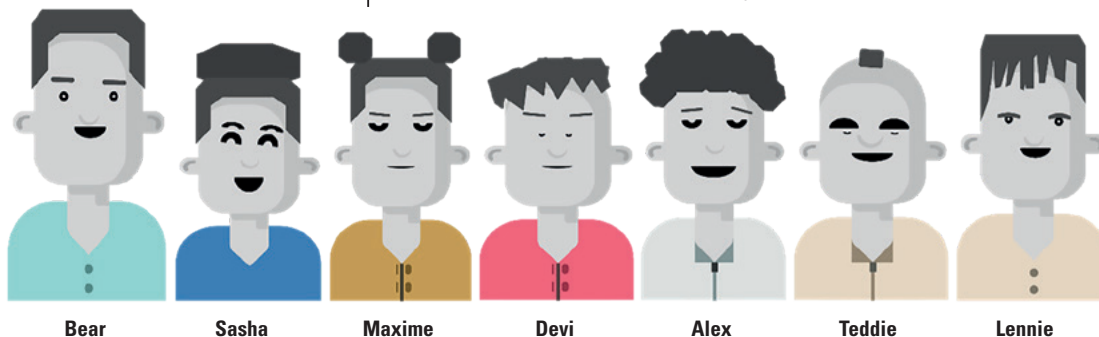

Zonder gebruikers zichtbaar en actief te betrekken bij inclusief ontwerp kom je niet ver. Je loopt zelfs vast omdat je zonder de inzichten, wensen, behoeften en patronen van gebruikers geen onderbouwing en validatie hebt. Richtlijnen

en wetgeving kunnen fijne kaders bieden, maar echte gebruikerservaring en gebruikersonderzoek zijn essentieel om producten en diensten te ontwerpen die voor iedereen werken. De uitdaging daarbij is: welke mensen moet je betrekken? En waar vind je ze dan?

Kwart heeft een beperking

De standaardgebruiker bestaat niet; veelal ontwerpen we eerst voor onszelf. Vervolgens realiseren we ons dat niet iedereen hetzelfde is en lukt het iets te maken dat een beetje aan te passen is. Maar ontwerpen voor mensen met een beperking? Wie zijn dat? En is het niet een heel kleine groep?

Zeven van de KB-persona's (uit een groep van 21). V.l.n.r.: Bear (turquoise) is gek op geschiedenisboeken in braille en audio. Sasha (blauw) houdt van romantische boeken in grote letters. Maxime (goud) leest het liefst fictieboeken op een e-reader in een standaard. Devi (roze) is dol op lesstofboeken met een aangepaste lettertekenafstand. Alex (grijs) houdt van thrillers en actieboeken zonder afleiding eromheen. Teddie (geel) is gek op avonturenboeken die kort en simpel zijn, en Lennie (ook geel) op misdaadboeken op papier.

Ted van der Togt

Senior onderzoeker Digitale Toegankelijkheid bij KB, nationale bibliotheek

Kimberly Brinkhuis

Onderzoeker Digitale Toegankelijkheid bij KB, nationale bibliotheek en expert inclusief gebruikersonderzoek en universeel ontwerp

In de rubriek KB Onderzoekskroniek beschrijven medewerkers van de afdeling Onderzoek van KB, nationale bibliotheek hun resultaten, trends en vondsten.

Vaak denken we aan groepen die uiterlijk opvallen, zoals blinden met een zonnebril, stok en geleidehond. Het overgrote deel van gebruikers met een beperking valt echter niet op; denk aan mensen die moeite hebben met taal, lezen en/of schrijven. Ga je daarvanuit, dan heeft een kwart van de bevolking een beperking.

Er zijn voor iedereen

Als KB willen wij er zijn voor iedereen, ongeacht iemands kunnen, beperking, tijd, afstand, budget, lengte, taal, cultuur, voornaamwoord en geaardheid, en maken we onze diensten bruikbaar, gebruiksvriendelijk, toegankelijk, duidelijk, ethiekvol en duurzaam. We zijn er niet alleen voor de 'veellezer', maar voor iedereen

die graag wil genieten van alle moois dat geschreven is of die kennis wil opdoen.

Een stap om tot inclusief ontwerp te komen is het opstellen van persona's. Een persona is een fictief personage dat iemand uit je potentiële doelgroep representeert. Het is vaak makkelijker je in te leven in een concreet persoon dan in een doelgroep, zo is het idee hierachter. Met Bureau Perspective hebben we uit de enorme verscheidenheid aan gebruikers een aantal groepen geïdentificeerd die we met aandacht willen meenemen bij het ontwerp van al onze diensten. Binnen die groepen hebben we vervolgens zeven persona's opgesteld (zie afbeelding).

Inclusief gebruikerspanel

Het gebruik van persona's zien we als een belangrijke stap in de bewustwording, maar daarmee zijn we nog lang niet klaar – het is immers de allereerste stap naar inclusief ontwerp. We realiseren ons heel goed dat de diversiteit binnen doelgroepen enorm is en dat we tijdens de ontwerpfasen meer gebruikers moeten betrekken. Binnen de doelgroepen die we voor de persona's hebben geïdentificeerd formeren we momenteel een inclusief gebruikerspanel, zodat we in elk onderzoeks- en ontwerpproces gelijk al onze gebruikers, lezers en bezoekers kunnen meenemen. Door deze in een vroeg ontwerpstadium te betrekken hopen we onze diensten echt bruikbaar, toegankelijk en gebruiksvriendelijk te maken voor iedereen.

> Een uitgebreide presentatie over de zeven persona's kun je downloaden vanaf zenodo.org/records/16979168. Hierin vind je meer informatie over hoe de verschillende mensen lezen, welke drempels ze ervaren en waar we als bibliotheek rekening mee moeten houden.

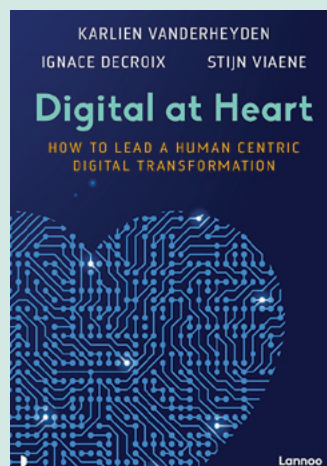
Meer afleveringen lezen van KB Onderzoekskroniek? Je vindt ze in het archief op informatieprofessional.nl. <

DIGITAL AT HEART

How to lead a human centric digital transformation | Karlien Vanderheyden, Ignace Decroix, Stijn Viaene | LannooCampus | paperback 9789401487740 | € 34,99/€ 24,99 | e-book 9789401487757 | € 26,99 | 328 pagina's

De klok tikt, en België dreigt zijn digitale ambities mis te lopen. Niet omdat het land geen technologie heeft, maar

omdat het leiderschap mist dat digitale verandering écht laat landen. In *Digital at Heart* pleiten de auteurs, allen verbonden aan Vlerick Business School, voor een stevige koerswijziging: weg van de klassieke, top-downtransformatie, met technologie centraal richting een gedeeld leiderschap en mensgerichte transformatie. Centraal in het boek staat het 4V-model: vier leiderschapsrollen die samen

richting geven aan een duurzame transformatie. Vigilant, Voyager, Visionary en Vested leiders zijn alert, lerend, inspirerend en verbindend. Geen theoretisch model, maar een praktische bril om transformatie concreet te maken op de werkvloer – met aandacht voor dialoog, psychologische veiligheid en co-leiderschap. Het boek combineert wetenschappelijke inzichten met praktijkervaring. <

TRENDMONITOR AUDIOVISUELE COLLECTIES IN NEDERLAND 2024

Aram Klijn, Gratiella Schippers, Maarten Zeinstra (IP Squared) | Nederlands Instituut voor Beeld & Geluid | 40 pagina's | het rapport is te downloaden via publications.beeldengeluid.nl/pub/2511

De vijfde editie van de *TrendMonitor Audiovisuele Collecties in Nederland* biedt een actueel beeld van hoe erfgoedinstellingen omgaan

met audiovisueel (AV) materiaal. De monitor bestaat uit een online enquête, aangevuld met twee focusgroepen en één interview om de resultaten te duiden. Net als in eerdere edities (2017, 2019, 2022) zijn vergelijkbare vragen gebruikt om trends te kunnen volgen. Dit jaar is er meer aandacht geschonken aan thema's zoals kunstmatige intelligentie en born digital materiaal door middel van aanvullende vragen en extra aandacht voor dit onderwerp bij de focusgroepen. <

Tip voor een boek, onderzoek, paper of ander geschreven werk dat interessant zou kunnen zijn voor collega-IP'ers? Laat het weten via redactie@informatie-professional.nl.

Lode Lauwaert

AI, WAT NIEMAND ONS VERTELT

Ook ChatGPT niet | Lode Lauwaert | Uitgeverij Prometheus | paperback 9789044656695 | € 22,50 | 256 pagina's | verkrijgbaar per 30 september 2025

Als AI nóg krachtiger wordt, hoe zal de toekomst er dan binnen vijftig jaar uitzien? Het is niet uitgesloten dat Trump en Poetin beslissen om slimme technologie te gebruiken voor kernwapens. Terroristen

kunnen met AI virussen ontwikkelen die niet te detecteren zijn, en wanneer slimme technologie fouten maakt in de financiële sector is de schade mogelijk niet te overzien. De ontwikkeling van artificial general intelligence (AGI) door bijvoorbeeld OpenAI kan leiden tot ongeziene machtsconcentratie en dus tot ongeziene machtsmisbruik. En is het nog altijd nonsens dat we mogelijk controle verliezen over AI? Volgens Lode Lauwaert, professor techniek-

filosofie aan de KU Leuven, mogen we ons niet blindstaren op de voordelen van AI, maar ook niet op problemen rond discriminatie en privacy. Zich daarvoor beroepend op filosofie, wetenschap en sciencefiction zoomt hij in op de AI-race, de geschiedenis en recente doorbraken. De rode draad is de gelijkenis tussen de wereld van AI in de eenentwintigste eeuw en de wereld ten tijde van Oppenheimer en de Koude Oorlog. <

BESTANDSUITWISSELING ZONDER BEPERKINGEN

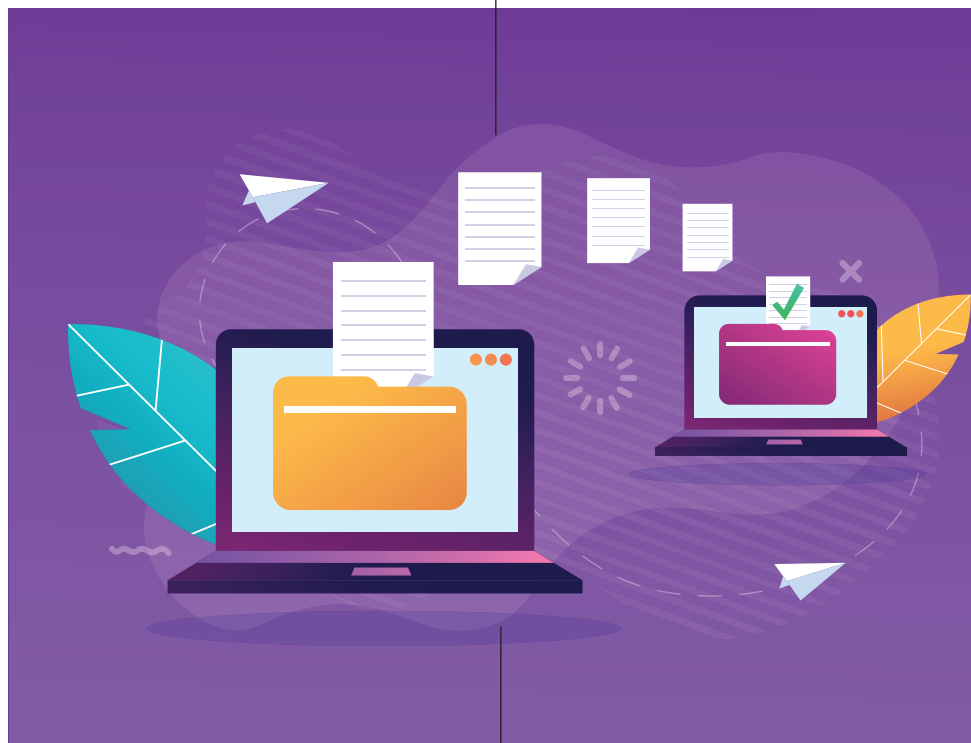
Met Blip en PairDrop wissel je in een handomdraai bestanden uit tussen je verschillende devices. Hierbij maakt het niet uit op welk systeem ze draaien.

Hoewel AirDrop een prima oplossing is voor het uitwisselen van bestanden tussen Apple-devices, en hoewel het delen van bestanden tussen Android-devices is verbeterd sinds de samenvoeging van de bestandsuitwisselingtools van Samsung en Google tot Quick Share, is er anno 2025 nog steeds geen eenvoudige manier om bestanden over te zetten van een Apple-device naar een Android-device en visa versa. Je kunt terugvallen op berichtenapps als Telegram en WhatsApp of clouddiensten als Google Drive of OneDrive, maar deze oplossingen hebben nogal moeite met het verzenden van grote bestanden. En bij tools die wel met grote bestanden overweg kunnen, zoals WeTransfer, heb je bij de gratis versies vaak te maken met limieten.

BLIP, DE SNELSTE MANIER

De gratis tool Blip werkt niet alleen naadloos op Apple- én Android-devices, maar ondersteunt ook de besturingssystemen Windows en Linux. Je kunt er razendsnel bestanden, maar ook hele mappen, van onbeperkte grootte mee versturen zonder kwaliteitsverlies. Blip waarborgt privacy door gebruik te maken van TLS 1.3-encryptie en door bestan-

den rechtstreeks tussen devices te versturen zonder ze op een server op te slaan. Je hoeft dus niet eerst te synchroniseren of te uploaden en dan weer te downloaden. En in tegen-

stelling tot AirDrop of Quick Share hoeven je devices bij het gebruik van Blip zich niet in elkaars buurt of op hetzelfde wifinetwerk te bevinden. Bestanden versturen met Blip is niet alleen heel erg snel, het is ook nog eens kinderlijk eenvoudig. Verzenden kost slechts een paar klikken.

Simpel en rechttoe rechtaan

Via blip.net/download vind je Blip voor elk van je devices. Het instellen van de tool is simpel: log in met je e-mailadres en een eenmalige code die je via de mail ontvangt. Blip geeft je device automatisch een unieke naam. Indien gewenst kun je deze naam aanpassen. De interface van Blip is rechttoe rechtaan. Je opent de tool en ziet een lijst met al je ingestelde devices. Kies het gewenste device en klik op 'send files' om een los bestand of op 'send folders' om een hele map naar dit device te versturen. Daarnaast heb je een 'paste'-functie. Als je hierop klikt, zet Blip de laatst gekopieerde tekst om in een txt-bestand en wordt die verstuurd. Tenslotte kun je bestanden ook rechtstreeks via het deelmenu van je systeem met Blip versturen.

PAIRDROP, DE MAKKELIJKSTE MANIER

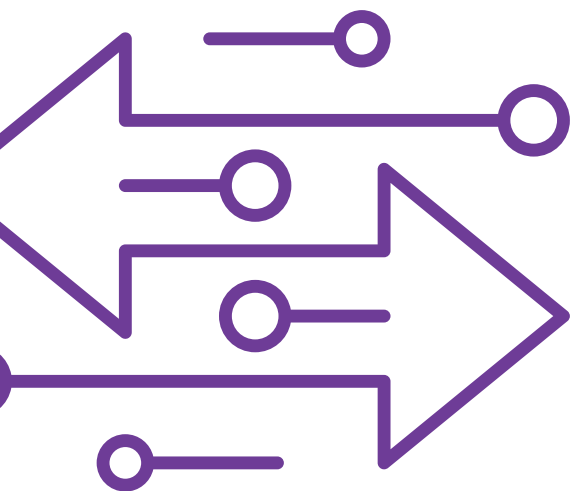
Met PairDrop verzend je eenvoudig een bestand naar een ander device zonder dat je iets hoeft te installeren of in te stellen. Het enige wat je hoeft te doen is op beide devices

Leen Liefsoens

Redacteur van IP en informatie-specialist bij de mediatheek van Hogeschool Van Hall Larenstein Leeuwarden

naar <https://pairedrop.net> surfen. De devices krijgen gecodeerde namen. Bevinden zij zich op hetzelfde netwerk, dan herkennen ze elkaar automatisch. Wanneer de devices zich niet op hetzelfde netwerk bevinden, kun je op twee andere manieren bestanden verzenden. Je kunt een ruimte met een uniek ID creëren.

Voer de ID in op het andere device. Binnen die ruimte kun je nu bestanden uitwisselen. De andere manier is dat je beide devices aan elkaar koppelt. Dit werkt op eenzelfde wijze als de ruimte maar dan met een koppelcode. De ruimte gebruik je wanneer je eenmalig iets tussen devices wilt uitwisselen, het koppelen wanneer je dat regelmatig wilt doen.

Geen inlog nodig

Als eenmaal de devices elkaar herkennen, werkt het uitwisselen vervolgens eenvoudig zonder dat een account is vereist. Klik eerst op het device waarnaar je bestanden wilt versturen en selecteer daarna de bestanden die je wilt versturen. Op het andere device verschijnt een melding. Je kunt het bestand op dat device accepteren of afwijzen. Bij gekoppelde apparaten kun je 'automatisch accepteren' aanzetten. Je kunt niet alleen bestanden versturen met PairDrop, maar ook tekstberichten naar het andere device sturen.

Wanneer je PairDrop vaker gaat gebruiken is er de mogelijkheid om de tool te installeren. Eigenlijk is het niet echt een installatie; PairDrop maakt simpelweg gebruik van de 'aan startscherm toevoegen'-optie van je browser. Bij het verzenden van bestanden binnen hetzelfde netwerk gebruikt PairDrop het open-sourceprotocol WebRTC met DTLS-encryptie. Bij het versturen van bestanden tussen devices die zich niet op hetzelfde netwerk bevinden, wordt de overdracht gedaan via een server met behulp van het beveiligde netwerkprotocol WebSocket met TLS/SSL-encryptie. Bestanden worden dus altijd veilig verzonden.

Deze Lifehacking vind je inclusief linkjes in het archief op informatieprofessional.nl.

**vakblad voor
informatieprofessionals**

Hybride IP:
**papier
en
online**

**IP verschijnt jaarlijks
vier keer op papier en
vijf keer als digitaal magazine.**

De papieren IP belandt gewoon in je fysieke brievenbus, de digitale IP krijg je als versleutelde link die we sturen naar het mailadres dat bij ons bekend is. Daarnaast kun je als abonnee alle IP's – papier en digitaal, vanaf jaargang 2011 – als vanouds raadplegen in het **online archief** op informatieprofessional.nl. De losse bijdragen in full-text en de hele nummers als pdf (papierbladen) en als link (digitale magazines).

Let op: ontvang je IP als onderdeel van je lidmaatschap van de KNI?

Dan werkt het inloggen anders dan voor directe abonnees.

Kijk daarvoor op de website van IP

www.informatieprofessional.nl

SCHRIJF JE IN!

INFORMATIE AAN ZOO

HET CONGRES VOOR INFORMATIEPROFESSIONALS
IN VLAANDEREN & NEDERLAND

INFORMATIE IN TRANSITIE

Menselijke waarden
in een digitale toekomst

Vlaamse Vereniging
voor Bibliotheek,
Archief &
Documentatie

A ROOM WITH A ZOO,
ANTWERPEN
do 9.10 en vr 10.10 2025

Lees er meer over op vvsad.be/informatie-aan-zoo-2025.